

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete i
specialpedagogprogrammet, 15 hp

Konstruktion av yrkesroll: specialpedagog.

*En kvalitativ studie om specialpedagogens
yrkesroll inom elevhälsan och i det praktiska
arbetet med elever med problematisk frånvaro*

*Författare: Peggy Emanuelsson
och Malin Raab Obermayr
Handledare: Goran Basic
Examinator: John Rack
Termin: HT19
Ämne: Pedagogik
Nivå: Avancerad
Kurskod: 4PP24E*

Titel

Konstruktion av yrkesroll: specialpedagog.

En kvalitativ studie om specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan och i det praktiska arbetet med elever med problematisk frånvaro

English title

Construction of a professional role: special educator.

A qualitative study of the special educator's role in student health and the practical work with students with problematic absence

Abstrakt

Syftet med vår intervjustudie är att analysera specialpedagogens konstruktioner beträffande det praktiska arbetet och yrkesrollen inom elevhälsan relaterat till elever med problematisk frånvaro. En av studiens teoretiska utgångspunkter är socialkonstruktivism där individen betraktas som en social varelse som genom interaktion, samarbete och kommunikation konstruerar och rekonstruerar social verklighet. Studien genomfördes med utgångspunkt i kvalitativ metod genom insamling och analys av sju semistrukturerade intervjuer. Specialpedagogernas konstruktion av det praktiska arbetet skiljer sig åt beroende på om pedagogen arbetar nära eleven eller mer övergripande och har mindre kontakt med eleven. Specialpedagogernas konstruktion av yrkesrollen skiljer sig åt beroende av på vilken nivå i organisation de arbetar - övergripande riktad mot flera skolenheter eller riktad bara mot en skolenhet. Studiens aktörer betonar vikten av goda relationer med elev och vårdnadshavare för ett framgångsrikt arbete. Yrkesrollen som återkommande konstrueras och rekonstrueras i beskrivningar är rollen som samverkanskoordinator "spindeln i nätet" såväl inom elevhälsa, inom skolan, med externa kontakter och med elever och vårdnadshavare. Brister i samverkan mellan dels olika yrkeskategorier och mellan skola och hem, dels beträffande elevens delaktighet kring sin egen situation återges som en dimension som påverkar elevens förutsättningar för att komma tillbaka till skolan.

Nyckelord

Elevhälsa, hemmasittare, problematisk frånvaro, skolk, specialpedagog

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Definition av begreppet problematisk frånvaro	1
2 Syfte	2
2.1 Frågeställningar	2
3 Bakgrund	2
3.1 Elevhälsa och samverkan	2
3.1.1 Historik	2
3.1.2 Idag	3
3.2 Specialpedagogiskt perspektiv	4
3.3 Specialpedagogens yrkesroll	5
3.4 Styrdokument	6
3.5 Problematisk frånvaro	7
4 Teori	8
4.1 Socialkonstruktivism	8
4.2 Goffmans teori om roller	10
5 Tidigare forskning	10
5.1 Elevhälsa och samverkan	11
5.2 Specialpedagogens yrkesroll	12
5.3 Problematisk frånvaro	14
6 Metod	16
6.1 Tillvägagångssätt och urval	16
6.2 Transkribering och analys	17
6.3 Etiskt ställningstagande	18
6.4 Trovärdighet och överförbarhet	18
7 Resultat	19
7.1 Specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro	19
7.2 Specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsa	21
7.3 Specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till elever med problematisk frånvaro och deras föräldrar	23
8 Analys	25
8.1 Konstruktion av specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro.	25
8.2 Konstruktion av specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsa i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsan	27
8.3 Konstruktion av specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till elever med problematisk frånvaro och deras föräldrar	28
9 Diskussion	29
9.1 Metoddiskussion	29
9.2 Resultatdiskussion	30
9.3 Specialpedagogiska implikationer/konsekvenser	32

10 Slutsats	32
11 Referenser	33
Bilagor	I
Bilaga A Missivbrev	I
Bilaga B Intervjuguide	II

1 Inledning

Att vara hemma från skolan dagtid, att vara frånvarande från skolan, är inget nytt fenomen utan har funnits så länge vi har haft allmän skolgång i Sverige. Det som har skiljt sig åt är sättet vi pratar om dessa elever och i vilket sammanhang vi placerar orsaken. Tidigare förklaringar handlade om att det var en klassfråga, för att frånvaron senare skulle förklaras ur ett psykoanalytiskt perspektiv via det mer systemteoretiska perspektivet med familjen i fokus till det neuropsykiatriska perspektivet vi har idag. Det som är nytt är att denna grupp elever stadigt har ökat de senaste åren (Gladh & Sjödin 2018).

För de flesta svenska barn och unga är det en självklarhet att gå i skolan. Trots skolplikt, rätten till utbildning och skollagens kompensatoriska uppdrag, att skapa förutsättningar för elever att utvecklas, har många barn och unga hög frånvaro och en del slutar helt att gå till skolan. År 2017 fanns det ungefär 20 000 elever i Sverige med problematisk frånvaro enligt Regeringens utredning, *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera* (SOU 2016:94). Utbildning är en viktig skyddsfaktor i samhället och en indikator för hur barn och ungas framtid kommer att se ut (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmér 2015). Barn och unga som misslyckas i skolan löper större risk att på sikt få konsekvenser såsom dålig självkänsla, dålig livskvalitet, ohälsa och utanförskap vilket kan vara samhällets största ekonomiska utmaning och förödande för individen (SOU 2016:94).

Alla lärare får en grundläggande specialpedagogisk kompetens i lärarutbildningen medan speciallärare och specialpedagoger har en fördjupad utbildning vilket innebär att de både kan arbeta direkt med elever eller handleda lärare och arbetslag för att de ska kunna anpassa undervisningen till olika elevers stödbehov (Jakobsson & Nilsson 2011). I regeringens utredning (SOU 2016:94) konstateras att specialpedagoger används på olika sätt när det handlar om elever med problematisk frånvaro, ibland ingår specialpedagogen i det team som arbetar med dessa elever, ibland finns de tillgängliga som stöd och bollplank för övriga yrkeskategorier. Gren Landell (2018) menar dock att det är viktigt att den specialpedagogiska kompetensen används i arbetet med elever med problematisk frånvaro och att skolan i det specialpedagogiska arbetet inte bara fokuserar på den enskilda eleven utan ser över hela skolmiljön.

1.1 Definition av begreppet problematisk frånvaro

För elever som är frånvarande från skolan är terminologin flertydig. Begrepp kring elevers frånvaro i skolan som figurerar är t.ex. ogiltig respektive giltig frånvaro, skolk, hemmasittare, skolfrånvaro och problematisk frånvaro. Ur ett historiskt perspektiv har bakomliggande faktorer till frånvaron varit grund för vilket begrepp som använts (Bühler, Karlsson & Österholm 2018). Konstenius och Schillaci (2010) definierar begreppet hemmasittare med elever som varit hemma i mer än tre veckor sammanhängande utan en giltig orsak. Termerna skolk respektive skolvägran kan ses som stigmatiserande eftersom signalerna blir att orsaker till frånvaron ligger hos eleven (SOU 2016:94).

I regeringens utredning (SOU 2016:94) beskrivs hur orsakerna till frånvaro är en komplex väv och att det är flera faktorer som bidrar och påverkar varandra. Utredningen menar att orsaken till frånvaron är oviktig och utifrån att all frånvaro kan leda till skolsvårigheter ska inte frånvaro delas in i ogiltig respektive giltig frånvaro. Vidare belyser utredningen hur all frånvaro som är så omfattande att den kan ha negativ

påverkan på elevens utveckling kunskapsmässigt och dess möjlighet att nå kunskapskraven är problematisk. Därav ger regeringens utredning följande förslag till definition på problematisk frånvaro:

“Med problematisk frånvaro avser utredningen frånvaro i sådan omfattning att frånvaron riskerar att ha negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål. Det här innefattar all frånvaro, det vill säga både giltig och ogiltig frånvaro samt sammanhängande och upprepad frånvaro” (SOU 2016:94, s. 21).

I vårt arbete kommer vi att använda begreppet problematisk frånvaro utifrån det förslag på definition som regeringens utredning föreslagit (SOU 2016:94). Definitionen antar ett helhetsgrepp som omfattar all frånvaro.

2 Syfte

Syftet med vår intervjustudie är att analysera specialpedagogens konstruktioner beträffande det praktiska arbetet och yrkesrollen inom elevhälsan relaterat till elever med problematisk frånvaro.

2.1 Frågeställningar

- Hur beskrivs specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro?
- Hur beskrivs specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsa?
- Hur beskrivs specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till elever med problematisk frånvaro och deras föräldrar?

3 Bakgrund

I detta avsnitt presenteras specialpedagogens arbete kring elever med problematisk frånvaro utifrån följande teman: elevhälsa, specialpedagogiskt perspektiv, specialpedagogens yrkesroll, styrdokument och problematisk frånvaro.

3.1 Elevhälsa och samverkan

3.1.1 Historik

I Sverige är begreppet elevhälsa relativt nytt men skolan har sedan allmänna skolor startade på 1800-talet haft någon typ av ansvar för elevers hälsa (Runström-Nilsson 2017). I 1940 års skolutredning beskrevs hur det i en skola för alla fanns rätt till utbildning trots olika förutsättningar och att olika former av differentiering skulle ge skolan större möjligheter att arbeta kompensatoriskt. Konsekvenser av detta blev att det var vissa grupper som fick möjlighet till specialpedagogisk kompetens och elevhälsa i större utsträckning, grupper såsom psykiskt utvecklingsstörda och socialt missanpassade (Hjörne & Säljö 2013). Utifrån Skolhälsovårdsutredningen, 1974, framgick att den medicinska delen samt övriga delar av elevvården hade ett nära samband med skolans pedagogiska ansvar (Runström-Nilsson 2017). Elevvårdsutredningen, 2000, gjorde att den diskussion som skulle komma att föras kring elevers mående och skolsituation utgick ifrån andra parametrar då den visade att ohälsan bland barn och unga ökade markant. Utredningen underströk vikten av att se en helhet där hälsa, lärande och skolmiljö var tätt sammanvävt och avgörande för välbefinnandet.

2010 kom en ny skollag där det står om en samlad elevhälsa som innefattar skolhälsovård, elevvård och lärande (Hjörne & Säljö 2013). Genom kursplaner och förordningar har elevhälsa definierats och betonats olika genom olika tidsperioder men gemensamt är att synen på hälsa har förändrats allteftersom folkhälsan har förbättrats och skolan ska mer inrikta sig på hälsofrämjande och förebyggande insatser (Runström-Nilsson 2017). Vidare beskriver författarna hur skolans syn på elevers svårigheter förändrats över tid utifrån hur samhället ser ut. Elevvården har gått från att ha varit individcentrerad till att vara hela skolans ansvar där relationer, personal som finns nära eleven och skolans hela miljö är central (Runström-Nilsson 2017).

3.1.2 Idag

Begreppet elevhälsa innefattar olika kompetenser såsom medicinsk, psykologisk, psykosocial och specialpedagogisk kompetens. Detta beskrivs i skollagen kap. 2 § 25

”För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses”(SFS 2010:800).

Ovanstående kompetenser där samverkan ska ge effekt behöver enligt Jakobsson och Lundgren (2013) vara motiverade och ha kunskap om sitt eget uppdrag, såväl som de andra i teamets uppdrag. Vidare kan man se som framgångsrikt i samverkansarbete att man har:

”tydliga yrkesroller, gemensam problemförståelse, tillit till varandras kompetens, olikheter ses som styrkan i samverkan, kontaktytor och kommunikation, goda professionella relationer samt viss gemensam kunskapsbas, till exempel om risk- och skyddsfaktorer”(Jakobsson & Lundgren 2013, s. 93)

Runström-Nilsson (2017) beskriver hur elevhälsan har som uppgift att sätta sig in i elevens perspektiv och på ett tillitsfullt sätt föra den informationen vidare till den personal som är berörd. Vidare beskriver författarna hur elevhälsan ska anta ett fågelperspektiv över arbetet med särskilt stöd men även systematiskt följa upp elevers frånvaro och se mönster kring elevers mående och frånvaro. Asp-Onsjö (2008) understryker vikten av att söka information på flera nivåer för att hitta orsaker som kan leda till en analys som leder till effektiva åtgärder. Inom det tvärprofessionella teamet finns unika områden av kunskaper utifrån profession samt ett område med gemensamma kunskaper. Styrkan finns i att ha ett gemensamt tänkande och handlande. Komplexiteten i samverkansarbetet inom elevhälsoarbetet utmärks av när det präglas av individuella analyser och i vissa fall spänningsfält mellan professionerna (Partanen 2012). Författaren vidhåller vidare att ett elevhälsoarbete bör “ägas” av alla involverade inom elevhälsosteamet (EHT) och att man har ett utgångsläge utan rollbevakning eller revir. Elevhälsans arbete utgår oftast ifrån vad pedagoger i vardagen uppmärksammar och utifrån det tar pedagoger kontakt med elevhälsan. Det är av betydelse att elevhälsoarbetet finns i elevnära situationer i vardagen, i klassrummet, där svårigheterna

uppstår (Partanen 2012). Samverkan och samsyn kring elever i svårigheter kan vara avgörande för hur stöd utformas och i vilken utsträckning det ger goda effekter (Ahlberg 2013). Att samverka och att se olika perspektiv och uppfattningar som sedan leder till en samsyn i elevhälsoarbetet är en framgångsfaktor menar Jakobsson och Lundgren (2013). Författarna beskriver vidare hur samverkansarbete är i relation av den kontext som finns på organisationsnivå såväl som på individnivå vilket på sikt kan påverka villkor och förutsättningar för samverkan. Skollagen fastställer ett kompensatoriskt uppdrag där barns olika behov och förutsättningar ska vara utgångspunkt för stöd och stimulans och där skolans och elevhälsans professioner finns tillgängliga ur ett samverkansperspektiv för att uppnå syftet med utbildningen (SFS 2010:800).

Syftet med utbildningen inom skolväsendet: Kap. 1, 4 §

“Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare” (SFS 2010:800).

Hjørne och Säljö (2013) lyfter EHT:s viktiga roll i hur man pratar om elever som hamnar i svårigheter under sin skolgång. EHT sätter ramarna för vad som är det normala och gör tolkningar av elevers problem och de elever som inte passar in i ramen tenderar att marginaliseras och placeras i andra miljöer med andra förväntningar. Det mångprofessionella teamet bör istället genom analyser av problem öka förståelsen och vidga perspektivet så att en helhet kan ses. Hjørne och Säljö (2013) beskriver att så inte alltid är fallet utan det finns en tendens att de olika kompetenserna resonerar på likartat sätt och ur ett narrativt perspektiv skapas tillsammans ett individperspektiv på elevens problem. Elevernas problem läggs också hos den enskilda eleven istället för att läggas i miljön.

3.2 Specialpedagogiskt perspektiv

Elever som inte förmår komma till skolan av olika anledningar är i behov av särskilt stöd och skolfrånvaro är en tydlig signal på att specialpedagogiska åtgärder krävs (Gren-Landell 2018).

Specialpedagogik handlar om alla barns och elevers rätt till utbildning och undervisning och alla lärare har ett ansvar att tänka ur ett specialpedagogiskt perspektiv (Ahlberg 2013). Persson (2013) lyfter fram vikten av att se specialpedagogiken ur ett relationellt perspektiv där fokus ligger på samverkan mellan olika aktörer och långsiktiga lösningar. Alla pedagoger är ansvariga för den specialpedagogiska verksamheten och insatserna ska inte enbart läggas på eleven utan på elev, lärare och lärandemiljö. Farrell (2014) skriver om att specialundervisning bygger på en mångfald av kunskapsområden som bidrar till förståelsen i utövandet av specialundervisning i förhållande till olika typer av

funktionshinder. Specialpedagogik kan dock bidra till och legitimera åtgärder som leder till exkludering och segregation eftersom övriga lärare anser att specialpedagogen som är ”specialist på svårigheter” ska ta hand om elever med svårigheter (Persson 2013).

Skolinspektionen (2016) har i sin granskning konstaterat att elevhälsan används i liten utsträckning när det handlar om att ta reda på orsakerna bakom en elevs frånvaro, elevhälsan glöms bort. Trots att det ofta finns rutiner om hur och när elevhälsan ska involveras, är rutinerna inte alltid kända av övrig skolpersonal. Elevhälsan blir snabbare inkopplad när det gäller andra svårigheter t. ex. läs- och skrivsvårigheter. I de fall elevhälsan blir inkopplad har endast delar av elevhälsan blivit involverad utan att det tagits ett aktivt beslut om det. Skolan är mer fokuserad på kunskapskraven och då de elever som har svårigheter att uppnå kravnivån. Granskningen visar också att varken elevhälsan, elev eller vårdnadshavare alltid är delaktiga i framtagande av åtgärdsprogram. De konstaterar vidare att skolan ofta sätter in insatser utan att ta reda på orsakerna till frånvaron och att insatserna inte har fått avsedd effekt.

Enligt Skollagen ingår specialpedagogiska insatser i elevhälsan och tanken är att personal med specialpedagogisk kompetens på ett tidigt stadium ska kunna möta eleven i skolsvårigheter och skapa förutsättningar för lärandet utifrån de uppgifter som finns om elevens hälsa, sociala situation med mera (Socialstyrelsen 2016).

3.3 Specialpedagogens yrkesroll

Yrkesrollen som speciallärare har funnits sedan 1920-talet och 1962 startades speciallärarutbildning i samband med grundskolans införande (Runström-Nilsson 2017). Efter SIA-utredningen (en statlig utredning kring skolan inre arbete) 1974 tonades arbetet med enskild undervisning och behandling av specifika elever ned och istället lades fokus på att specialläraren i ett förebyggande syfte skulle finnas i arbetslaget och i det dagliga arbetet med elever (Runström-Nilsson 2017). Utifrån det perspektivet infördes en längre utbildning där det utbildades specialpedagoger. Idag arbetar både speciallärare och specialpedagoger i skolan.

Specialpedagogik som ett forskningsfält och som vetenskaplig grund för specialundervisning, har en kort historia i Sverige och i andra länder. 1962 startade den första ettåriga påbyggnadsutbildningen till speciallärare i Stockholm och Göteborg. Sen dess har utbildningen förändrats ett antal gånger. På 60- och 70-talet skedde specialundervisningen enskilt eller i mindre grupper där eleverna hade ungefär samma svårigheter och orsakerna till svårigheterna kopplades främst till individuella egenskaper eller brister. Skolan försökte hjälpa eleven med sitt funktionshinder och diagnostisering gjordes vid specifika handikapp. Dåtidens synsätt på dessa elever var att de avvek från det normala och avvikelserna skulle rättas till (Högskoleverket 2012).

Specialpedagogexamen fick 2007 nya målformuleringar och regeringen beslutade att återinföra en särskild yrkesexamen som speciallärare. Speciallärarexamen hade ursprungligen två inriktningar: språk, skriv och läsutveckling samt matematikutveckling. Ytterligare fyra inriktningar infördes 2011: utvecklingsstörning, synskada, dövhet och hörselskada samt grav språkstörning. För att kunna skilja speciallärarens och specialpedagogens arbete åt beskrivs specialpedagogens arbete som ett arbete *för* barn och elever, medan specialläraren arbetar *med* barn och elever (Högskoleverket 2012).

Efter avslutad utbildning till specialpedagog ska studenten ha kunskaper och färdigheter enligt examensordningen för specialpedagogutbildningen (SFS 2007:638). Dessa är förmågan att bedriva förebyggande arbete, utveckla verksamhetens lärmiljöer, genomföra pedagogiska utredningar och analyser av svårigheter på olika nivåer, vara rådgivare och kvalificerad samtalspartner med mera.

Specialpedagogen på skolan tillsammans med rektor utgör en garant för att verksamheten är till för alla. Specialpedagogen ska arbeta för att utveckla kvaliteten i det inre arbetet så att en så god lärandemiljö som möjligt kan erbjudas alla elever. I övrigt har specialpedagogen en rådgivande roll och ska vara en kvalificerad samtalspartner såväl för personal som föräldrar. De ska även bidra till att utveckla arbetssätt och metoder efter kartläggning och analys utifrån den enskilde elevens behov samt medverka i den individuella planeringen kring en enskild elev och upprätta, och i vissa fall genomföra och utvärdera, åtgärdsprogram (Persson 2019). Jakobsson och Nilsson (2011) uttrycker liknande arbetsuppgifter för specialpedagogen men lyfter specifikt att oavsett formen på stödinsatser så är samsyn och en god samverkan en förutsättning för en god skolsituation för eleven.

Enligt Göransson, Lindqvist, Klang, Magnusson och Nilholm (2015) har specialpedagoger (tillsammans med speciallärare) svårt att hävda sin yrkesroll. Det kan bero på att yrkesrollen inte har något stöd i Skollagen vad gäller vilka som har rätt att praktisera specialpedagogiskt stöd. Ute på skolorna finns yrkesgrupper som är anställda som specialpedagoger, speciallärare, resurslärare och dylikt med andra specialpedagogiska utbildningar och/eller fortbildningar än specialpedagog- eller speciallärarexamen. Det förekommer även det andra yrkesroller med anspråk på likartade arbetsuppgifter som specialpedagoger och speciallärare exempelvis både psykologer och kuratorer som gör anspråk på handledning av lärarlag. Det som framgår som specialpedagogens arbetsuppgifter är traditionell specialundervisning, dvs. individuell undervisning, arbete med utredningar, åtgärdsprogram och dokumentation samt samverkan med vårdnadshavare och elevhälsan. Göransson m. fl (2015) beskriver utifrån sin studie hur konsultation, rådgivning och/eller kvalificerade samtal med lärarlag och samverkan med skolledning är arbetsuppgifter som specialpedagogen anser ingår i yrkesrollen. Vidare skriver författarna att samverkan med vårdnadshavare samt samverkan med parter utanför skolan som Barn- och ungdomspsykiatri (BUP), Samordnad habilitering (Hab) och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) är andra arbetsuppgifter som specialpedagogen anser ingår i yrkesrollen.

I en undersökning gjord av Möllås, Gustafson, Klang och Göransson (2017) framkommer sju huvudkategorier av arbetsuppgifter i specialpedagogens vardagspraktik: undervisning av enskilda elever, grupper eller i helklass, arbete med sociala relationer och konflikthantering, kartläggningar, information, uppföljning och utvärdering, anpassning av undervisningsmaterial och prov, skolutvecklingsarbete samt diverse praktiska göromål exempelvis inköp. Dessutom framkommer olika slag av handledningsuppdrag, både formella och informella samt uppdrag som inbegriper samverkan såsom samverkan med föräldrar, samverkan inom olika utvecklingsprojekt samt samverkan inom elevhälsan (Möllås m. fl. 2017).

3.4 Styrdokument

Enligt Skollagens 2 kap. 25§ ska elever, i bland annat grundskolan, ha tillgång till elevhälsa och denna ska främst arbeta förebyggande och hälsofrämjande genom att omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser (SFS

2010:800). Det som ska stödjas är elevernas utveckling mot utbildningens mål. På en skola finns ofta ett EHT som består av olika professioner såsom exempelvis lärare, skolsköterska, speciallärare, specialpedagog och rektor vilka har till uppgift att analysera, bereda och fatta beslut i elevhälsoproblem (Hjörne & Säljö 2013). Att skapa en så positiv lärandesituation som möjligt för eleven är elevhälsans mål och för att utveckla skolans arbets- och lärandemiljöer behöver elevhälsan samverka med den pedagogiska personalen (Socialstyrelsen 2016).

Elevhälsan styrs nationellt och omfattas av flera regelverk exempelvis skollagen, allmänna råd samt hälso- och sjukvårdslagen som huvudmän, rektorer, verksamhetschefer och elevhälsans personal behöver förhålla sig till. Rektor är den som leder och samordnar det pedagogiska arbetet vid en skolenhet samt verkar för att utveckla utbildningen och därmed också elevhälsan. Rektorn beslutar om skolans inre organisation (Socialstyrelsen 2016).

Enligt Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11 (2019), har rektorn bland annat ansvar för att utforma undervisningen och elevhälsans verksamhet så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver samt upprätta kontakter mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan.

En elev i grundskolan är skyldig att närvara i skolan om inte eleven har giltigt skäl att utebli. Rektor är skyldig att skyndsamt utreda en elevs längre eller upprepade frånvaro, oavsett om den är giltig eller ogiltig, om det inte är obehövt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. Om eleven är i behov av särskilt stöd ska även en sådan utredning inledas. Utredningen kring elevens frånvaro ska anmälas till huvudmannen för skolan (SFS 2010:800).

Elevens vårdnadshavare har ansvar för att eleven går i skolan det vill säga uppfyller sin skolplikt. Huvudmannen ska se till att eleven fullgör sin skolgång och elevens hemkommun har ansvar för att samordna insatser med andra samhällsorgan, organisationer eller andra som berörs för att se till att eleven får sin utbildning. Om en vårdnadshavare brister i sitt ansvar när det gäller elevens skolplikt kan huvudmannen förelägga vårdnadshavaren att fullgöra sitt ansvar genom ett vite (SFS 2010:800).

3.5 Problematisk frånvaro

Det är sällsynt att det bara finns en orsak eller förklaring till varför en elev är frånvarande i skolan. Många gånger handlar det om flera olika faktorer som påverkar varandra. Ofta finns en utlösande faktor och sedan vidmakthålls frånvaron av andra orsaker. Olika sjukdomar kan vara orsaken till frånvaro men ibland handlar det om att eleven exempelvis känner rädsla eller oro för något med koppling till skolan. Det kan röra sig om rädsla för att redovisa inför klassen, rädsla för att låsa in sig på toaletten eller oro för att inte förstå lärarens instruktioner (Gren Landell 2018). Riskfaktorer och kraftiga varningssignaler som måste tas på allvar är skollock (Konstenius & Schillaci 2010).

Friberg m. fl. (2015) menar att trots att orsaker till elevers frånvaro skiljer sig i flera avseenden kan man finna generella likheter och drag. Författarna nämner individuella faktorer som depression, autismspektrumstörning, bristande självkänsla och sociala faktorer såsom kränkningar och trakasserier. Vidare beskrivs familjerelaterade faktorer som orsak till problematisk frånvaro såsom separationsångest, sjukdom eller

missbruksproblematik. Till sist beskrivs skolrelaterade orsaker till problematisk frånvaro såsom otillgänglig lärmiljö genom otydliga mål i verksamheten och brist på särskilt stöd, orimlig kravnivå, eller låga förväntningar från läraren samt få möjligheter till delaktighet för eleven (Friberg m. fl. 2015). Ek (2018) har i sin avhandling konstaterat att vi psykiatriserar eleverna väldigt snabbt:

”Psykiatriseringen av skolkaren innebär att upplevelser och erfarenheter som ungdomarna har i vardagslivet, som handlar om sociala svårigheter och existentiella lidanden, för snabbt och i för stor omfattning placeras i ett psykiatriskt sammanhang” [...]. Psykiatriseringen av skolkaren innebär också att ungdomarnas svårigheter direkt knyts an till och börjar i individen som upplever dem.” (Ek 2018 s.54)

Ekstrands (2015) forskningsöversikt där hon studerat 155 forskningsstudier från olika delar av världen visar att många elever stannar hemma av rädsla för att misslyckas i skolan. Relationer till kamrater och familjebakgrund är inte de viktigaste orsakerna till frånvaron utan skolans roll är betydelsefull och relationen till de vuxna har störst betydelse. De metoder och program som tas fram för att motverka frånvaro har kortvarig positiv effekt, effekten avtar och svårigheterna kvarstår. Det som framförallt påverkar närvaron i positiv riktning är bemötandet och lärarens relation med eleven. Även kommunikation och samarbete mellan skola och hem är betydelsefull enligt Jakobsson och Lundgren (2013). Författarna beskriver att en god samverkan och ett gott samarbete ger förutsättningar för en delad bild av elevens skolsituation med förtroende för varandra. På sikt ger det en öppnare och mer direkt kontakt som gynnar eleven.

Det är viktigt att upptäcka tidiga signaler på ovilja att ta sig till och vistas skolan och där har föräldrarna en viktig roll. Tidig upptäckt av problematiken är avgörande för hur frånvaron kommer att utvecklas (Konstenius & Schillaci 2010). Föräldrar till elever med problematisk frånvaro får dock ofta råd från skola eller barnpsykiatri i hur de ska hantera olika saker i hemmet, exempelvis att begränsa elevens tid vid datorn. Dock upplever flera föräldrar att de inte är beredda på den reaktion från barnet som kommer, den ilska och den konflikt som uppstår och vet inte hur de ska hantera detta. Här är det viktigt att föräldrarna förbereds innan på vilka reaktioner som kan komma så att de vet hur dessa ska hanteras. Vidare upplever föräldrar att de agerar på ett sätt som har en tendens att vidmakthålla frånvaron. Exempelvis frånvaroanmäler de sitt barn fastän barnet inte är sjukt eftersom barnet tycker det är obehagligt att göra vissa saker i skolan och då får ont i magen. Omsorgen om barnet blir ett hinder (Friberg m. fl. 2015), vilket också Konstenius och Schillaci (2010) lyfter fram.

4 Teori

Då studien syftar till att beskriva och analysera specialpedagogens roll och praktiska arbete inom elevhälsan i arbetet med elever med problematisk frånvaro står det specialpedagogiska perspektivet i fokus. En teori används för att belysa aspekter av fenomen som man kan finna i likartade fall (Ahrne & Svensson 2015). Teoretiska utgångspunkter som kommer att användas för att analysera studiens empiri är socialkonstruktivism och Goffmans teori om roller.

4.1 Socialkonstruktivism

Det finns inte en enkel och tydlig definition av socialkonstruktivismen. Dock finns det gemensamma drag utifrån olika definitioner som kan användas för att se samband och

analysera människors agerande i verbal och ickeverbal interaktion i ett socialt sammanhang (Burr 2015).

För att analysera de fenomen som vi finner i vår beskrivning av det empiriska materialet finns anledning att fundera över den sociala kontext som finns runt omkring specialpedagogens yrkesroll och praktiska arbete inom elevhälsan. Alla individer står i beroende och förhållande till sin kulturella och sociala omgivning (Phillips & Soltis 2014). Språket är av betydelse eftersom det är ett socialt fenomen och lärande sker genom kommunikation såsom diskussioner, samarbete, meningsskiljaktigheter och publicering. Om man ser på lärande utifrån socialkonstruktivismen är den kunskap som någon vill förmedla socialt bestämd. Med det menas att det finns viss kunskap som man i det samhälle man lever i, alternativt den grupp man tillhör, bör kunna eller behärska (Phillips & Soltis 2014). Författarna beskriver vidare hur människan är en social varelse som interagerar, samarbetar och kommunicerar såväl inom den grupp de lever i som utanför gruppen för att lösa de uppgifter som de står inför. Elevhälsan kan vara en sådan grupp där lärande och utveckling av arbetet sker i den kontext som finns inom den.

Gergen (2003) ger en bild av att enligt socialkonstruktivismen bildar medvetandet verkligheten genom relationer och interaktioner med världen samtidigt som den formas och påverkas av den mentala processen som skapas av sociala relationer och interaktioner. Utifrån det perspektivet finns fokus på individerna, deras handlingar, deras sätt att tänka, att resonera, att interagera med sin omvärld och med varandra samt de sociala konstruktionerna i sig, dess påverkan och hur de påverkar och påverkas av de individer som upprätthåller dem.

Burr (2015) beskriver att det finns två inriktningar av socialkonstruktivismens teori och forskning. Den ena inriktningen fokuserar på de sociala mikrostrukturer som språket skapar i interaktion med andra och den andra inriktningen fokuserar på språkliga och sociala makrostrukturer som skapas i vårt sociala och psykologiska liv. Den socialkonstruktivism som sker i sociala mikrostrukturer är det som skapas i det dagliga mötet med andra och är den verklighet vi kan förhålla oss till och utifrån detta kan vi inte framhålla att det finns en annan verklighet utanför den som vi känner till (Burr 2015). Inom den delen av socialkonstruktivismen, sociala makrostrukturer, som betonar makten som språket skapar och sammanlänkar med materiella eller sociala strukturer samt relationer och praktik i institutionella instanser finns en betydelse av att analysera olika former av social ojämlikhet, kön, etnicitet och ras, funktionsnedsättningar och psykisk hälsa. Vidare beskrivs hur språket produceras och producerar upplevelsen av andra och sig själv.

Burr (2015) förklarar hur socialkonstruktivismen beskriver och ifrågasätter varandet av människors personlighet. Författaren menar vidare att i vårt vardagliga handlande beter vi oss som om det finns personlighet men oavsett vilka personliga kvalitéer vi visar är de en produkt av det historiska, kulturella och relationella sammanhang vi befinner oss i.

I analys av empirin kommer fokus ligga på hur specialpedagogerna konstruerar sin yrkesroll i arbetet med elever med problematisk frånvaro genom att analysera fenomen och teman som vi lyfter fram utifrån studiens syfte. För att utkristallisera och analysera fenomen som framkommer i empirin kan socialkonstruktivismen vara användbar när specialpedagogerna beskriver det sammanhang de befinner sig i.

4.2 Goffmans teori om roller

Goffmans rollteori ur ett dramaturgiskt perspektiv beskriver hur vi alla spelar roller, teater, i mötet med andra människor. I alla situationer där vi möter andra människor definierar vi situationen och utifrån den definitionen bestämmer vi hur vi kommer att agera. Författaren menar vidare att när en individ befinner sig i ett socialt sammanhang finns en vilja att understryka och betona det som individen vill förmedla med tecken och gester, icke verbal kommunikation, under interaktionen så att budskapet blir meningsfullt och tydligt (Goffman 2014). En annan aspekt av rollteorin är att när en individ "framträder" för att göra något slags intryck är handlingarna ibland medvetna och ibland omedvetna.

"Ibland kommer han att avsiktligt och medvetet uttrycka sig på ett speciellt sätt, men huvudsakligen därför att traditionen inom hans grupp eller sociala status kräver den formen av uttryck och inte för att uppnå någon speciell respons (annat än ett vagt accepterande eller gillande) hos de närvarande" (Goffman 2014 s. 15).

Vidare beskrivs hur de andras responser kan tolkas i två delar. En del är att i det verbala uttrycket är det relativt enkelt att manipulera genom muntliga försäkringar men i det finns även en okontrollerbar del där de uttryck som överförs inte kan styras i hur de tas emot av mottagaren.

Goffman använder två begrepp i sin teori kring roller: Främre regionen är där själva framträdandet eller handlingen görs och bakre regionen där publiken eller omgivningen inte har tillträde. I de bakre regionerna kan individen förbereda sig för kommande framträdanden, koppla av eller reflektera över gamla framträdanden ensam eller tillsammans med andra (Goffman 2014). Enligt författaren finns ett intresse av att studera mellanrummet mellan främre och bakre regionen eftersom det är i mellanrummet som olika roller kan skifta. I mellanrummet gör individen de förändringar i sin identitet som krävs för den nya "rollen".

"För att leva upp till de förväntningar som finns på en person eller exempelvis en yrkeskategori måste normer för uppträdande och uppförande upprätthållas och handlingar som riskerar att gå emot normerna avstyras" (Basic 2012; Goffman 2002 s. 94).

Det kan beskrivas som ett identitetsskapande och återskapande av identitet. Vidare beskriver Goffman hur de olika regionerna blir förknippade med olika roller, där interaktionen kan variera beroende på vilka aktörer som är inblandade (Basic 2012; Goffman 2002 s. 137).

Goffmans rollteori kommer att användas i studiens analysdel för att synliggöra hur specialpedagogernas konstruktion av sin yrkesroll kan skifta beroende på vilka aktörer eller vilken samverkan som sker samt de förväntningar som ingår i den kontext som de beskriver.

5 Tidigare forskning

I detta avsnitt redovisas internationell och nationell forskning med utgångspunkt i vårt syfte. Forskningens resultat presenteras utifrån följande tema: elevhälsa och samverkan, specialpedagogens yrkesroll och problematisk frånvaro

5.1 Elevhälsa och samverkan

Guvå och Hylander (2011) har i sin studie haft som utgångspunkt att utbildning ska anta ett holistiskt och salutogent perspektiv. Detta synsätt ska även prägla skolans elevhälsoarbete. Studien undersökte hur multiprofessionella elevhälsoteam gemensamt tolkade elevhälsoperspektivet samt om det fanns mönster, likheter och skillnader i hur de olika yrkeskategorierna var för sig inom elevhälsan tolkade perspektivet. Guvå och Hylander (2011) beskriver hur arbetet inom elevhälsan genomsyras av ett brett spektrum av teorier, tankar och arbetssätt. Istället för att komma till en djupare förståelse för elevens svårigheter, baserad på olika kompetenser och kommunikation inom teamet, drogs snabbt slutsatser där professionerna la problemen hos eleven själv och inte i den pedagogiska, sociala eller fysiska miljön. Resultaten i studien visar att trots en gemensam utgångspunkt om att anta ett hälsofrämjande helhetsperspektiv mynnade elevhälsans arbete ut i insatser till enskilda elever. Vidare beskriver författarna att det finns ett avstånd mellan teori och praktik som inte gynnar elever som hamnar i skolsvårigheter. Detta återfinns även i Strand och Granlunds (2014) studie som lyfter fram att svensk skola har som tradition att lägga problemen hos eleven och att skolans elevhälsa inte i tillräcklig utsträckning är en del av skolans dagliga verksamhet utan används istället som en sekundär instans och tillgång. När väl elevhälsan blir involverad kan istället ansvaret läggas på de professioner som finns i den och genom detta kan skolans verksamhet fortsätta som innan och inte reflektera över den undervisningssituation som finns i klassrummet.

Guvå och Hylander (2011) beskriver vidare hur svårigheter i samverkan och samarbete i multiprofessionella team kan komma ur stark professionsidentifikation och på sikt bidra till konflikter och svårigheter att samordna och fördjupa perspektiv som leder till samsyn. Paralleller kan dras till Björk, Danielsson och Basics (2019) studie där samverkan mellan olika professioner inom skolan lyfts fram som en framgångsfaktor i arbetet med invandrarelever och att skolans organisation och struktur påverkar hur framgångsrikt samverkansarbetet blir. Studien analyserar andra studier som finns inom temat samverkan och identitetsarbete med tanke på hur invandrarelever framställer olika lärarroller. Studiens syfte var att presentera ny förståelse av hur samarbete och identitetsarbete mellan lärare och invandrarelever uppstår i skolsammanhang. Björk, Danielsson och Basic (2019) framställer hur deltagande i den pedagogiska praktiken är en viktig del i hur både lärare och elever skapar och återskapar sin personliga identitet såväl som yrkesidentitet i samverkansarbete.

Kearney och Bensaheb (2006) beskriver hur komplex situationen är för skolans elevhälsa kring, specifikt, elever med problematisk frånvaro. Författarna gör en granskning av skolhälsorelaterade program som på sikt ska minska frånvaro och utifrån den granskningen ges förslag på vad elevhälsan kan göra för att minska frånvaro på ett effektivt sätt. Granskningen skiljer på program som arbetar för att främja närvaro ur ett medicinskt perspektiv och program som arbetar för att främja närvaro ur ett psykosocialt perspektiv. I granskningen framkom att i de fall där frånvaron beror på ångest eller separationssvårigheter är snabb och intensiv medverkan från elevhälsan viktig för att inte skapa mönster av långvarig frånvaro. En framgångsfaktor var att se till att eleven kom fysiskt till skolan, om så för sent, eller var på skolgården istället för att stanna hemma hela dagen. För elever med ett problemskapande beteende var det ingen framgångsfaktor att skicka hem eleven, det skapar ett mönster av att stanna hemma för att undvika problem. Rekommendationer för den multiprofessionella elevhälsan utifrån Kearney och Bensahebs (2006) granskning var att få till samverkan inom elevhälsan

tillsammans med föräldrar och vid behov externa instanser såsom specialister inom psykiatri och medicin. Författarna lyfter vikten av att elevhälsan och dess specialpedagogiska kompetens i nära arbete med elever med problematisk frånvaro har en unik kunskap om elevens specifika miljö i skolan och är en viktig del i att utarbeta hållbara strategier.

I Strand och Granlunds (2014) studie har författarna analyserat och jämfört elevdokumentation för 90 elever i årskurs nio med problematisk frånvaro för att se mönster i dokumentationen och det stöd som elever får utifrån skolans arbete med särskilt stöd. För elever med eller utan inlärningssvårigheter som har en problematisk frånvaro kan man även utröna vikten av att ha kunskap om elevens lärmiljö. Studien visar vidare att det finns ett samband mellan problematisk frånvaro och skolsvårigheter och därav ett specialpedagogiskt intresse utifrån elevhälsans professioner. I analysen utgår forskarna från tre faktorer som påverkar frånvaron; individuella-, skol- och psykosociala faktorer. Typen av svårigheter som var dokumenterade för dessa elever var i stor utsträckning relationsproblem, svårigheter att fokusera och svårigheter i matematik. Det stöd som fanns dokumenterat var främst specialpedagogiskt stöd i matematik samt kontakt med andra professioner inom elevhälsan såsom skolsköterska eller skolpsykolog. Strand och Granlunds (2014) studie visar också att elever med dokumenterade inlärningssvårigheter hade i mycket större omfattning kontakt med specialpedagog. Resultatet i studien visar också att åtgärder sattes in främst i årskurs sex till nio trots att vissa elever uppvisade inlärningssvårigheter tidigare. Vidare visar studien att det finns få dokumenterade nätverks- eller samverkansmöten genomförda där flera aktörer inom och utom skolan varit delaktiga.

I en studie av Basic (2018) konstateras att förutsättningar för framgångsrik samverkan finns om det finns tre deltagare som tillhör tre olika grupper och som är nöjda med situationen. Vidare kräver en god samverkan att deltagarna har ett socialt och moraliskt arbetssätt där retoriken är avgörande, att processen är berättande, pågående och interagerande samt att deltagarna kompletterar varandra i interaktionen och konstruerar ömsesidiga intressanta plattformar. När det handlar om triadkonstellationer med deltagare utanför organisationen exempelvis ungdomar och föräldrar är det speciellt intressant att mellanpersonliga allianskonstellationer skiftar under interaktionen. För att få till en framgångsrik samverkan hävdar olika forskare att gränsöverskridande allianser mellan professionella deltagare, ungdom och föräldrar är väsentliga aspekter. Mellanpersonliga allianser kan skifta under en situation när det handlar om interaktion och varje interaktion innehåller fler allianser som ändras när det gäller teman, hållbarhet och aktörernas målsättning. Dock konstaterar Basic (2018) att närvaron av ungdomen och föräldern i möten inte är garanterad. Det är dock särskilt viktigt med deras närvaro bland annat för att föräldrarna ska kunna återuppbygga sitt föräldraskap vilket deltagande i samverkan bidrar till.

5.2 Specialpedagogens yrkesroll

I en enkätstudie av Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) undersöktes speciallärares och specialpedagogers uppfattning om sin yrkesroll, hur förberedda de var inför sitt arbete samt hur yrkesrollen utfördes. Studiens resultat visar på att specialpedagoger anser sig ha en relativt bred kunskapsbas som grundar sig på en vetenskaplig grund och täcker kunskaper som handlar om att möta olikheter inom gruppen/klassen. De anser också att de har goda kunskaper inom rådgivning och konsultation samt att leda kvalificerade samtal med kollegor, föräldrar och andra intressenter. De special-

pedagoger som deltog i studien indikerade att de hade kunskaper om att arbeta förebyggande för att leda skolutvecklingsinsatser inom exempelvis mer anpassade och inkluderande arbetsformer samt goda kunskaper i att arbeta både individuellt med elever och i grupper med elever både utan och med funktionshinder (Göransson, Lindqvist & Nilholm 2015). Vidare visade resultatet i studien att det praktiska arbetet ser olika ut beroende av var i organisationen specialpedagogen befinner sig. Detta stämmer överens med von Ahlefeld Nissers (2014) studie vars syfte var att uppmärksamma olika förväntningar som finns när det gäller speciallärares och specialpedagogers roller och funktioner i Sverige, att förstå varför dessa olikheter uppstår samt problematisera förväntningarna. Studiens resultatet visar att speciallärare och specialpedagoger behöver vara involverade i det pågående arbetet i svenska förskolor och skolor men att det kan behövas olika organisatoriska lösningar för de olika professionerna.

Enligt Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) innebär uppdraget för en specialpedagog som är anställd på en skola att undervisa elever individuellt, göra utvärderingar, dokumentera och arbeta med individuell utvecklingsplan (IUP). De samarbetar också med vårdnadshavare och EHT men deltar inte i så stor utsträckning i skolans utvecklingsarbete. Om en specialpedagog däremot är anställd mer centralt arbetar hen mer med konsultationer, rådgivning och samtal med lärare samt samarbetar med externa aktörer. De deltar också i skolutvecklingsarbete. Von Ahlefeld Nissers (2014) studie visar att förväntningar på uppdraget för specialpedagoger inom förskola/grundskola inte stämmer överens med Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) studie. I von Ahlefeld Nissers (2014) studie framkommer att uppdraget handlar mindre om att undervisa och mer om att utveckla lärandemiljöer och vara del i arbetet med likvärdighet för barn och elever i behov av särskilt stöd. Det handlar även om att delta i samtal med andra yrkesgrupper. Att arbeta förebyggande är en annan del av uppdraget som handlar om att tillsammans med ledningen föra samtal kring exempelvis organisationsfrågor sett ur ett specialpedagogiskt perspektiv. Dock anses detta som något som idag inte görs i tillräckligt hög utsträckning och som kan behöva utvecklas för att garantera likvärdighet. Specialpedagoger ses också som spindeln i nätet (von Ahlefeld Nisser 2014).

I en enkätstudie gjord av Lindqvist, Nilholm, Almqvist och Wetso (2011) i en svensk kommun undersöktes hur olika yrkesgrupper inom skola förklarar varför elever har problem i skolan, hur de tycker skolan ska hjälpa dessa elever samt vilken roll de tyckte specialpedagoger skulle ha i detta arbete. Deltagarna som bestod av förskollärare, ämneslärare, klasslärare, elevassistenter, speciallärare och specialpedagoger fick bland annat rangordna vilken orsak de ansåg var vanligast till att elever hade problem i skolan och svaren jämfördes med varandra. Studiens resultat visade att den vanligaste orsaken ansåg deltagarna var att eleven hade någon form av individuell oförmåga. Den minst vanliga orsaken var att lärarens förmåga var otillräcklig. Specialpedagogerna i studien ansåg oftast att skolrelaterade orsaker var vanligast.

På frågan vilken roll man tyckte specialpedagogen skulle ha på skolan kunde deltagarna välja mellan:

1. Specialundervisning, individuellt till elever i behov av särskilt stöd
- 2.Handledning av lärare och personal i grupp
3. Organisera skolutveckling
4. Dokumentera, kartlägga och utvärdera skolans arbete
5. Elevhälsoarbete

Resultatet i studien visar att mer än 90 % av speciallärarna, elevassistenterna, ämneslärarna och klasslärarna ansåg att specialpedagogerna ska arbeta individuellt med elever i behov av specialundervisning. Specialpedagogerna själva skattade denna arbetsuppgift lägre än de andra tillsammans med förskollärarna. 97,5 % av specialpedagogerna ansåg att de skulle arbeta med att undervisa lärare och annan personal i grupp. Den enda grupp, av de som deltog i studien, som tyckte att det var viktigt att specialpedagogerna deltog i skolutveckling var specialpedagogerna själva, 77,5 % (Lindqvist m. fl 2011).

5.3 Problematisering frånvaro

I en studie gjord av Spencer (2009) undersöks huruvida elevens behov av särskilt stöd tillgodoses och hur skolupplevelser i yngre åldrar påverkar skolnärvaro och skolk i äldre år. Spencer (2009) beskriver hur tidigare forskning har visat att skolrelaterade faktorer som ett skolklimat som inte är tryggt och välkomnande och straff påverkar närvaro hos elever negativt. Vidare beskriver författaren vikten av att pedagoger tillgodoser elevers behov av särskilt stöd för att eleven ska vara i skolan. Resultatet av studien visar att tidiga insatser för de elever som deltog i studien innebar att delta i sommarskola och få socialt stöd (Spencer 2009). Trots tidiga upptäckter av elever i behov av särskilt stöd sker inte uppföljningar eller kartläggning av hinder för att lyckas i skolan så att stöd och strategier kan utarbetas. Detta medför att samma misslyckanden upprepas i nästa årskurs, vilket på sikt menar Spencer (2009) leder till hög frånvaro och skolk i högre årskurser. Författaren menar att även om brister i kunskaper inte ignoreras så har skolan i större mån förlitat sig på att socialtjänst och t ex sommarskola ska åtgärda och förebygga skolsvårigheter inför kommande årskurser. Skolor behöver följa upp elevers frånvaro och studieresultat i tidiga åldrar och som en följd av det sätta in specialundervisning. Spencer (2009) understryker vikten av en samverkan med hälsovård och socialtjänst men där skolan inte kan frånta sig ansvaret för skolrelaterade faktorer såsom sämre skolresultat som en av anledningarna till skolk och problematisk frånvaro i äldre åldrar. När skolor skapar stöd i klassrummet ökar elevers motivation till skolan (Spencer 2009).

“Social and academic support must be designed and delivered to meet individual needs as soon as students cross the classroom threshold. In this way, the downward spiral of absenteeism and academic failure may be prevented, and the promise of continuing success in school can provide children with reasons to come to school that outweigh the temptation to stay away”(Spencer 2009, s. 318).

I en studie gjord av Finning, Harvey, Moore, Ford, Davis, och Waite (2018) undersöktes lärares erfarenhet av att arbeta med elever med problematisk frånvaro och deras bemötande av eleverna. Studiens resultat visade att lärarna upplevde att det inte går att placera elever som är frånvarande från skolan i samma fack utan det är olika anledningar för varje elev

“The only thing that links all of these kids together is the fact that they don't come to school, that's it, that's the only thing.” (Finning m.fl 2018, s. 219).

Vidare visade resultatet att lärare upplever att det är svårt att få till stöd för de elever med hög frånvaro som inte har en fastställd diagnos och att åtgärder försenades på grund av olika möten som skulle hållas. Spencer (2009) uttrycker vikten av särskilt stöd för att elever ska närvara i skolan. Resultatet i Finnings m. fl. (2019) studie visade att det svåraste var dock att ändra beteendet hos de elever som hade varit frånvarande från

skolan en längre tid. Framgångsfaktorer för att återintegreras i skolan ansåg lärarna kunde vara att dela upp lektioner i mindre delar, erbjuda virtuella lektioner eller att eleverna fick arbeta tillsammans med speciallärare/specialpedagoger. Även hembesök kunde vara välgörande för att få till en bättre relation både med eleven och familjen. Det är också viktigt med insatser som bygger upp elevens självförtroende och självkänsla (Finning m. fl 2018).

I en studie kring föräldrars perspektiv på skolrelaterade faktorer vid problematisk frånvaro av Havik, Bru och Ertesvåg (2014) genomfördes semistrukturerade intervjuer med 17 föräldrar till barn som skolvägrat. Eleverna vars föräldrar deltog i studien var mellan tio till arton år. I studien lyfter föräldrarna sociala och akademiska krav och behov av förutsägbarhet, struktur vid fria aktiviteter och övergångar som faktorer eller situationer som kan påverka en elevs förmåga att närvara i skolan. Majoriteten av föräldrarna berättar även om en lärmiljö som är högljudd, störande och otrygg och som blir en utmaning för eleven. I studien utmärker sig föräldrarnas tyngdpunkt men även utmaning på samarbete och kommunikation mellan skola och hem där en god dialog kan ge förutsättningar för personalen på skolan att ge det stöd som eleven behöver. Havik, Bru och Ertesvåg (2014) beskriver hur föräldrar har uppfattningen att samarbetet fördjupas och tas på allvar först när eleven helt skolvägrar.

“We [Mia’s parents] never felt these parent-school meetings were constructive (...) They are schematic (...) not personal, and when you reach the point where you can talk about important things, the time and ‘framework’ is over”
(Havik, Bru & Ertesvåg 2014 s. 141)

Föräldrarna i studien är överens om att elever behöver vara delaktiga i hur undervisningen läggs upp för att öka motivationen. En tredjedel av föräldrarna påstod att mobbning och utsatthet var en anledning till skolvägran. Denna slutsats stödjer enligt författarna tidigare forskning att åtgärder för att minska mobbning är en faktor som påverkar närvaro i skolan positivt.

I Carrolls (2015) studie påtalas att elever med problematisk frånvaro ses som en heterogen grupp där frånvaron nämns utifrån tre begrepp; skolk, skolfobi/skolvägran och närvaro vid eller under/över ett visst värde). Carroll (2015) menar att det är viktigt att skilja mellan sporadisk ogiltig frånvaro (skolk) och långvarig ogiltig frånvaro (skolvägran). I en studie av Gren-Landell, Ekerfelt Allvin, Bradley, Andersson, och Andersson (2015) ombeds lärare och speciallärare inom årskurs sex till nio att värdera betydelsen av olika tänkbara anledningar till problematisk frånvaro. Den högsta betydelsen är en ogynnsam hemsituation (till exempel skilsmässa, våld och konflikter) följt av toleranta föräldrar vilket är motsägelsefullt med föräldrars syn på orsaker till frånvaro i Havik, Bru & Ertesvågs (2014) studie där man lyfte betydelsen av lärmiljön bland andra skolrelaterade orsaker. Gren-Landell m. fl. (2015) lyfter vidare att den lägsta betydelsen handlade om kompistryck i att stanna hemma från skolan. Deltagarna fick också välja ut de fem faktorer som de ansåg mest bidrog till problematisk frånvaro. De tre viktigaste faktorerna var samma som de som fick högst betyg (ogynnsam hemsituation, toleranta föräldrar och depression), följt av oro och den femte viktigaste faktorn handlar om föräldrarnas mentala ohälsa och/eller alkoholproblem. I studien framkom även att speciallärare ansåg att skolmiljön bidrog mer till problematisk frånvaro än vanliga lärare. Ungefär en femtedel av deltagarna ansåg att det finns många och komplexa orsaker till frånvaro. De uttryckte också att det var svårt att urskilja olika orsaker då de tenderar att påverka varandra.

6 Metod

I metodavsnittet nedan presenteras studiens metod, tillvägagångssätt och urval vid datainsamling och databearbetning samt forskningsetiska aspekter, tillförlitlighet och överförbarhet. Syftet med studien är att analysera specialpedagogens konstruktioner beträffande det praktiska arbetet och yrkesrollen inom elevhälsan relaterat till elever med problematisk frånvaro.

Utifrån syftet med vår studie kom vi ganska snabbt fram till att vi skulle göra intervjuer. Fördelarna med kvalitativa intervjuer är att de kan ge ett varierat material att arbeta med när intervjuerna genomförs och transkriberats. Dessutom sker interaktionen mellan intervjuare och informant i stunden, berättelsen skapas under intervjun (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015). Den kvalitativa intervjun syftar även till att gå på djupet i de intervjuades uppfattningar om sin roll (Kvale & Brinkmann 2014).

”Den kvalitativa metodens styrka ligger bland annat i att man får tillgång till en allt djupare förståelse av den problemställning man arbetar med.” (Björndal, 2005, s. 108)

6.1 Tillvägagångssätt och urval

Vi valde att använda oss av samtal med hjälp av en intervjuguide, se bilaga B, som enligt Björndal (2005) gör intervjun mer strukturerad och djupgående.

Vi började med att välja ut och läsa litteratur inom ämnet för att skapa förståelse inför vår studie och de intervjuer vi skulle genomföra. Litteraturen söktes fram med hjälp av databaserna DIVA och Onesearch med sökorden elevhälsa, hemmasittare, problematisk frånvaro, skolk, specialpedagog.

Vi ville intervjua specialpedagoger som är verksamma i årskurs 4-9 då det enligt tidigare forskning är inom dessa årskurser elevers frånvaro ofta ökar (Strand & Granlund 2014). Vi valde att göra enskilda intervjuer och inte gruppintervjuer för att få vars och ens beskrivning utifrån intervjufrågorna för att sedan kunna transkribera, koda och analysera berättelserna.

Vi valde att intervjua specialpedagoger i en medelstor kommun. Vi tog kontakt med HR-avdelningen i kommunen för att få en lista på verksamma specialpedagoger. Därefter mailade vi alla specialpedagoger med en förfrågan om de ville delta i studien. I mailet bifogades det missivbrev vi tagit fram (Bilaga A). Efter att vi skickat ut första mailet till berörda specialpedagoger hade vi bara fått svar från tre specialpedagoger varför vi valde att skicka ut ett påminnelsemail. Då vi hade svårt att få intressenter till intervjuerna valde vi att avgränsa våra intervjuer till sju specialpedagoger som är verksamma i årskurs 4-9 och/eller arbetar på en övergripande nivå inom förvaltningen.

Samtliga specialpedagoger är kvinnor och har flera års erfarenhet av att arbeta som pedagoger med barn och unga i antingen förskola eller skola. Alla deltagare har specialpedagogutbildning. Specialpedagogernas uppdrag i vår studie skiljer sig åt och elevantalet som ingår i deras ansvarsområde varierar utifrån vilken roll de har som specialpedagog. Tre specialpedagoger är enbart riktade mot en skola där elevantalet varierar från ca 200- 550 elever. Fyra specialpedagoger arbetar på en mer övergripande nivå och tillsammans med andra specialpedagoger och övriga professioner ur elevhälsan. De arbetar på uppdrag från olika skolor eller förskolor inom området och elevantalet kan variera från 950-2000.

Våra intervjufrågor (Bilaga B), formulerade vi utifrån vårt syfte och våra frågeställningar kring specialpedagogens erfarenheter av arbetet med elever med problematisk frånvaro.

Vi delade upp intervjuerna mellan varandra då tiden inte räckte till att vara med båda två vid varje intervju. Eftersom vi ville att specialpedagogerna skulle vara förberedda inför intervjun och efter önskemål från informanterna skickade vi ut frågorna innan vi träffade informanterna personligen. Att skicka ut frågorna innan intervjun gör att informanterna är mer förberedda och vet vad frågorna kommer att handla om vilket kan vara en fördel (Ahrne & Eriksson - Zetterqvist 2015). Vi valde att använda oss av öppna frågor, som inte kunde besvaras med ja eller nej, med möjlighet att ställa följdfrågor och försökte vara aktiva lyssnare (Kvale & Brinkmann 2014). Under intervjun registrerades också den icke-verbala kommunikationen såsom kroppsspråk som, enligt Denscombe (2016), intervjuaren behöver vara uppmärksam på och som kan underlätta den senare tolkningen av empirin.

Informanterna fick bestämma var intervjun skulle äga rum. Enligt Ahrne och Eriksson-Zetterqvist (2015) kan platsen avgöra vilket budskap den intervjuade vill förmedla. Intervjuerna tog ca 45 minuter och dokumenterades genom att spelas in på mobiltelefon för att därefter transkriberas ord för ord. Intervjuerna utfördes en och en och var så kallade semistrukturerade intervjuer (Kvale & Brinkmann 2014).

För att aidentifiera deltagarna har de tilldelats fiktiva namn, Maja, Eva, Sara, Lisa, Ylva, Petra och Ellen. De fiktiva namnen återges vid bland annat citat för att lyfta fram fakta som deltagarna har gett uttryck för och som är viktiga för studien.

6.2 Transkribering och analys

När intervjuerna var slutförda delade vi upp transkriberingen mellan oss och intervjuerna skrevs ner på dator ord för ord för att sedan skrivas ut på papper. Fördelen med att transkribera intervjuer är att forskaren lär känna materialet och kommer i "närkontakt" av detta (Denscombe 2016). Ytterligare anledning till att transkribera intervjuerna är att tolkningsarbete och sökandet efter intressanta fenomen underlättas i skriftlig form (Fangen & Sellerberg 2011). Vid transkriberingen har inte pauser eller betoningar noterats utan fokus har legat på deltagarnas berättelser och inte på hur eller på vilket sätt de formulerat sig. Det insamlade datamaterialet lästes först igenom enskilt flera gånger och under tiden vi läste markerade vi med olika färger de beskrivningar vi kunde urskilja som svarade mot syftet och studiens frågeställningar. Sen diskuterade vi materialet och våra enskilda tolkningar för att hitta gemensamma fenomen vi kunde belysa och kategorisera utifrån syftets tre frågeställningar. Vi valde att citera vissa av informanternas svar där vi såg att det var av betydelse för studiens syfte. I beaktande bör tas att transkriptioner alltid är teoretiserande och selektiva då man omöjligt kan fånga allt som sker utan enbart fångar vissa aspekter av inspelningarna (Fangen & Sellerberg 2011).

Resultatet analyserades med hjälp av studiens teorier socialkonstruktivism och Goffmans rollteori samt tidigare forskning och specifika fenomen. Resultatanalysen presenteras utifrån nedanstående rubriker:

- Konstruktion av specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro
- Konstruktion av specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsa i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsan

- Konstruktion av specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till elever med problematisk frånvaro och deras föräldrar

I en analysprocess gäller det att man utgår både från studiens empiri men också att ha förståelse för det sociala sammanhang och det samspel som framställs i materialet (Fangen & Sellerberg 2011). Kvale och Brinkman (2014) och Denscombe (2016) menar att det innebär att analysarbetet bör ske så öppensinnat och objektivt som möjligt för att kunna se mer än en tolkning av materialet.

6.3 Etiskt ställningstagande

Vi har utgått ifrån Vetenskapsrådets (2017) riktlinjer när det gäller forskningsetiska principer: konfidentialitetskravet, informationskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet.

Konfidentialitetskravet innebär att medverkande i forskningen är anonyma och att ingen nämns vid namn (Vetenskapsrådet 2017). Utifrån detta krav har vi valt att ge informanterna fingerade namn i resultatredovisningen.

Informationskravet innebär att de som deltar i undersökningen ska informeras om syftet med undersökningen, hur undersökningen kommer att genomföras, att deltagandet är frivilligt och att deltagaren när som helst kan avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet 2017). För att uppfylla informationskravet informerades deltagarna dels i ett missivbrev (Bilaga A) om studiens syfte och att det var helt frivilligt att delta i studien, dels vid intervjutillfället innan intervjun inleddes, vilket innebär att kravet på information kan anses vara uppfyllt. Information om att inspelningarna skulle raderas när studien är klar gavs vid intervjutillfället.

Samtyckeskravet innebär att den deltagande har rätt att själv avgöra om den vill medverka i forskning när undersökningen består av en aktiv insats av de deltagande personerna (Vetenskapsrådet 2017). Informanterna tillfrågades om deltagande via mail, och genom att delta i intervjun samt ha fått information om att de när som helst kan avbryta sin medverkan gav de sitt samtycke.

Nyttjandekravet innebär, enligt Vetenskapsrådet (2017), att det empiriska materialet bara får användas i denna studiens syfte och i det missivbrev som bifogades i mail till informanterna uttrycks att *“det empiriska material som framkommer vid intervjun kommer endast att användas i vårt självständiga arbete i skriftlig och muntlig redovisning vid vår examination”*.

Förutom de ovan forskningsetiska principerna för medverkande ska en forskare i alla avseende arbeta för en god forskningskvalitet. Det innebär att forskaren antar ett helhetsperspektiv i sin bedömning utan att bortse från något i forskningen som sticker ut eller inte passar in i studiens resultat.

6.4 Trovärdighet och överförbarhet

Enligt Ahrne och Svensson (2015) innebär trovärdighet inom kvalitativ forskning att den som tar del av forskningen ska kunna lita på att den genomförts enligt de krav som finns och enligt den beskrivna metoden i studien. Kraven handlar bland annat om att forskningen varit transparent. Transparens innebär att processen kring forskningen beskrivs noggrant och att eventuella brister tas med så att läsaren kan se de olika val som forskaren gjort.

Överförbarhet inom kvalitativ forskning handlar om huruvida resultaten i forskningen skulle kunna överföras till andra liknande kontexter, eller samma kontext vid ett senare tillfälle. I kvalitativ forskning menar Denscombe (2016) att det är svårt att generalisera forskning som är baserad på ett mindre antal enheter och kvalitativ data. För att kunna bedöma och avgöra om fynden är överförbara måste läsaren få tillgång till relevanta data och fråga sig om fynden skulle kunna vara överförbara.

7 Resultat

I avsnittet nedan presenteras det resultat vi kommit fram till i vår studie. Resultatet presenteras utifrån våra tre frågeställningar.

7.1 Specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro

Det finns en otydlighet kring vad som är problematisk frånvaro i informanternas svar. Vid intervjuerna diskuterar flera av informanterna med sig själva om huruvida giltig frånvaro på grund av sjukdom eller resor är problematisk eller inte. Flera av informanterna suckar och rycker på axlarna när de ska beskriva vad problematisk frånvaro är. Problematisk frånvaro kan vara när en elev är frånvarande en längre period. Dessutom kan det vara problematisk frånvaro även när eleven är borta enstaka dagar men då detta sker återkommande. Genomgående beskriver informanterna att det är komplext att veta vad som är problematisk frånvaro och att det kan se ut på olika sätt för olika elever. Det behöver inte vara att man är helt frånvarande. Antalet elever med problematisk frånvaro beror på hur man definierar problematisk frånvaro. På frågan "Hur många elever uppfattar du har en problematisk frånvaro inom ditt område?" beskriver Lisa:

"Rektorerna har nog koll tror jag, på hur många det är. Det har de naturligtvis. Vi har ju förstått det att vi har inte riktigt koll uppåt på förvaltningen på hur många det är som är hemma egentligen och var går gränsen för dem som sitter hemma eller kommer ibland till skolan? För vi möter ju de som, de kommer inte till skolan, de kommer inte iväg av olika anledningar".

Dock är det tydligt att det finns elever med problematisk frånvaro på alla skolenheter. Det är både mellanstadieelever och högstadieelever. Även vissa elever på lågstadiet uttrycker informanterna en oro över vad gäller frånvaro. I genomsnitt nämner informanterna att det finns 1-2 elever i varje klass som har eller har haft problematisk frånvaro. De informanter som arbetar helt eller övervägande övergripande eller mot flera skolenheter har inte samma överblick och menar att det finns ett mörkertal av elever som inte kommer till skolan eller som befinner sig utom undervisning.

Det finns en sammantagen uppfattning hos informanterna i studien att det främst är klassläraren eller mentorn som bör finnas nära i arbetet kring elever med problematisk frånvaro. På frågan "Berätta om ditt praktiska arbete inom elevhälsan i arbetet med elever med problematisk frånvaro?" beskriver Ylva det nära arbetet med eleven:

"Arbetet kring problematisk frånvaro börjar i klassrummet. På något sätt är det där det börjar, det gäller att få pedagogerna väldigt aktiva där, det börjar inte i vårt team, utan tvärtom".

Flera av informanterna menar att specialpedagogen finns med i arbetet kring eleverna som stöd för klassläraren eller mentorn med samtal med eleven, kartläggning, pedagogisk utredning och handledning av personal. Informanterna betonar vikten av goda relationer och att det ibland krävs att någon annan än klassläraren eller mentorn, vid bristande relation, har kontakt med eleven. Även telefonkontakt med eleven och att träffa eleven utanför skolan i ett arbete för att få till en tillbakagång till skolgång är något någon av informanterna arbetar med. De informanter som arbetar övergripande lyfter fram att de inte träffar några av dessa elever, deras roll är en annan. De finns med utifrån specialpedagogiskt stöd, observationer av lärmiljö, EHT eller handledning.

När vi talar om hur informanterna arbetar på gruppnivå berättar de att det övervägande arbetet handlar om att se över lärmiljön samt stödja mentorn med att skapa en struktur och ett varierat arbetssätt som gynnar lärmiljön. I de skolmiljöer där skolledningen valt att skapa särskilda undervisningsgrupper är informanterna med i planering och i visst genomförande av undervisning och utformande av lärmiljön i egenskap av sin specialpedagogiska profession. Ibland finns det situationer där en elev med problematisk frånvaro kan fundera över vad klasskamrater tänker eller talar om eleven. Eleven kan även ha önskemål om hur den vill bli bemött när den väl kommer till skolan utifrån ett grupperspektiv. I de situationerna kan specialpedagogens roll vara att föra samtal med gruppen utifrån vad de tillsammans med elev och/eller vårdnadshavare har kommit överens om enligt informanterna.

De informanter som helt eller övervägande arbetar i övergripande team eller mot flera skolenheter beskriver att de arbetar med elever med problematisk frånvaro på flera nivåer. Det kan vara att skolledningen tar beslut om att skapa en särskild undervisningsgrupp för att möta elever som finns på skolan eller elever som tidigare funnits på kommunens resursenhet. I det arbetet finns informanterna med i det specialpedagogiska utformandet av verksamheten och i form av handledning.

På frågan "Hur arbetar du med specialpedagogiskt stöd kring elever med problematisk frånvaro?" nämner informanterna lärmiljöns hinder och möjligheter när det kommer till tillgänglighet och begriplighet. Maja beskriver:

"För många är lärmiljön inte tillgänglig eller begriplig och det kan vara orsaken till problematisk frånvaro och där arbetar vi med att sätta skoldagen i en kontext som är hanterbar för eleven genom att erbjuda kompensatoriska hjälpmedel och strukturstöd i form av scheman eller bildstöd".

Vidare nämner Maja att en del i hennes uppdrag kring stöd kan vara att tillsammans med eleven göra seriesamtal och ritprata kring problematiska situationer i skolan. Ellen som arbetar på en mer övergripande nivå beskriver hur hon kan bidra genom råd och handledning kring att undanröja hinder i den fysiska lärmiljön eller kring det pedagogiska upplägget men understryker att det är ett svårt uppdrag.

"Jag kan ge råd och handledning kring att undanröja hinder, men det är inte alltid lätt, klassrummet vems är det? Är det lärarens eller elevernas, det tar tid att vända ett skepp".

Flera av informanterna samarbetar direkt med klassläraren eller mentorn i form av samtal, råd, stöd eller handledning. Andra roller som nämns är att vara en "kvalificerad samtalspartner", att ha en roll som "bollplank utifrån sin kompetens" eller att ha ett nära

samarbete kring elevers hela dag där man samarbetar med pedagoger kring hur eleven mår nu och vilka förändringar man ser, både positiva och negativa. Informanterna beskriver och lyfter fram vikten av att vara den som ser till att processen kring att utveckla eller förändra lärmiljön och att se till att samarbetet med andra pedagoger nära eleven inte stannar av. Informanterna beskriver samtidigt att det ibland är svårt, att kommunikation och samverkan både inom såväl som utom skolan inte alltid fungerar, vilket Maja och Ellen beskriver på följande sätt:

“Hindren var bristen på relationer, mentorn hade ingen relation till elev eller vårdnadshavare och kommunikationen mellan mentorn och elevhälsan fungerade inte. Det handlade om struktur och rutiner fungerade inte”. (Maja)

”Anamism- skola är skola, du gör det, vi gör inte det, ingen vill ta ansvar. Man vill inte se vad kan jag göra, vad kan vi göra tillsammans. Brister i extern samverkan. Och ekonomi, att man inte kan göra de förändringar i perioder för att möta eleven”. (Ellen)

7.2 Specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsa

Flera av informanterna beskriver sin roll i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsan som en kompetens av flera i teamet. De får information om elever med problematisk frånvaro på elevhälsamöten (EHM) och intar där en rådgivande och stödjande roll tillsammans med övriga yrkeskategorier inom elevhälsan. När Petra får en fördjupad fråga om hon får några uppdrag eller någon roll i arbetet kring elever med problematisk frånvaro svarar hon nej och att det är de på skolan som sköter detta. Även Lisa uttrycker att inte heller hon har den rollen. Eva uttrycker ett mer nära arbete med elever med problematisk frånvaro. I hennes roll ingår många gånger att styra upp arbetet kring eleven, boka möten, göra scheman, se till att eleven får besök i hemmet och även att arbeta direkt med eleven, hon är lite som “spindeln i nätet”. Eva beskriver det som att hon inom elevhälsan driver processen kring behovsmöten eller kallar till Samordnad Individuell Plan (SIP) även i de fall där t ex kuratorn är den som har den nära kontakten med eleven.

“En elev vägrar komma till skolan, gör ett självmordsförsök och mentorerna står handfallna och då sköta direktkontakt med Bup, kalla till möte, kalla föräldrar till skolan, göra ett schema, styra upp så att eleven får besök i hemmet, styra upp vad som är nästa steg för att eleven ska komma hit, stödja mentorerna i att möta eleven, sedan finnas med på utvecklingssamtal och sedan fasa ut mig själv”.

Eva och Sara uttrycker att kuratorn och även skolsköterskan på skolan har en stor roll i arbetet med elever med problematisk frånvaro. Informanten Sara återger hur hon ofta ansvarar för det pedagogiska upplägget för elever med problematisk frånvaro.

När det gäller vem som är ansvarig för att reagera och uppmärksamma en elev med problematisk frånvaro så framställer informanterna i sina intervjuer att man delger eller deltar genom sin kunskap om hur man kan kontrollera, analysera och anmäla frånvaro på rätt nivå. Flera av informanterna svarar att det är rektorn som bär huvudansvaret för att reagera när en elev har mycket frånvaro. Dock konstruerar de om svaret när de beskriver att rektor har det juridiska ansvaret för att reagera och uppmärksamma men att det ändå är dem som arbetar nära eleven, såsom mentorn, som är ansvariga. På frågan

“Vem anser du har huvudansvaret att reagera och uppmärksamma en elev med problematisk frånvaro?” uttrycker Petra:

”Den som har huvudansvaret är rektor. Men sen är det ju, alltså det är olika på olika skolor men jag tänker att det är mentorerna som är närmast, de borde flagga upp”.

Forum där problematisk frånvaro lyfts eller identifieras är klasskonferenser, EHT, EHM och vid generella översyner av elevers skolgång på kommunnivå enligt informanterna. Inför varje EHM eller klasskonferens är det specialläraren eller specialpedagogen i EHT som ser över frånvarostatistik av arbetslagets elever enligt informanterna. Informanterna nämner även att när de i sitt uppdrag som specialpedagog gör klassrumsobservationer eller finns med i klassrummet utifrån ett annat elevärende kan de uppmärksamma elever som är frånvarande vid flertalet tillfällen och sedan göra klassläraren uppmärksam på just den elevens frånvaro i stort och uppmuntra klassläraren att ta kontakt med elevhälsan. Informanterna talar även om en övergripande plan på kommunnivå och planer som gjorts på den egna skolenheten av EHT, där det finns olika grader av struktur för att underlätta att identifiera och upptäcka elever med problematisk frånvaro. På frågan som handlar om hur specialpedagogerna upptäcker och identifierar elever med problematisk frånvaro berättar Sara hur elevhälsans roll har intensifierats i och med kommunens plan kring elever med frånvaro:

“Vi använder dessa och det är inte så stor skillnad hur vi arbetade tidigare men dokumentationen ökar, kravet på dokumentation ökar. Vi har haft att det är 20 procent oavsett giltig eller ogiltig och nu är det efter 5 tillfällen tror jag. Vi tittar på om elevhälsan ska in tidigare och dokumentera vad det är som görs. När elevhälsan kontaktas så är det i första skedet skolsköterskan som kontaktar eleven och vårdnadshavaren”.

Sammanfattningsvis uttrycker informanterna att tidig upptäckt och identifiering av elever med problematisk frånvaro sker på klassnivå i första skedet.

I olika mötesforum kring elevhälsa diskuteras hur organisationen kan stödja elevers utveckling och gynna elevers närvaro enligt informanterna. De menar att det är elevens behov utifrån aktuell situation som bör styra hur skolan organiserar arbetet med elever med problematisk frånvaro. Informanterna delar uppfattning om att skolan behöver se över organisationen kring arbetet för att kunna utveckla det förebyggande och främjande arbetet. Tydlig struktur och tydliga riktlinjer där det framgår vem som är ansvarig för vad behöver också utvecklas. Eva lyfter fram hur skolan i ett förebyggande arbete, i större utsträckning, kan fokusera på de effekter av arbetet skolan vill uppnå.

“Det handlar om grundstrukturen på skolan. Om man springer, springer och löser hela tiden istället för att stanna upp och fundera på hur vi vill ha det hos oss. Jag tänker att vi måste organisera så här och så får vi det här. De här aktiviteterna gör vi med eleverna och då får vi de här effekterna”.

Maja är av åsikten att det finns en otydlighet om vad som ska göras, vem som ska göra vad och vem som har ansvar för vad i organisationen kring elever med problematisk frånvaro, vilket blir tydligt i följande citat:

“Jag tänker att elevhälsan är en form av organisationsnivå. Egentligen har vi nog inte gjort det tydligt vad som gäller och hur mentorer ska göra. Den frågan har vi fått, när ska mentorn bli orolig, man har gått på en magkänsla och det kan bli lite farligt”.

I informanternas berättelser, kring hur skolan organiserar arbetet, betonas vikten av att de i sin yrkesroll inom elevhälsan är med i utformandet av hur skolorna organiserar kring elever med problematisk frånvaro på olika nivåer. Ylva lyfter vikten av att det är en helhet när hon uttrycker:

*“Jag ser att det inte går att dela upp det, för vi handlar i alla de här nivåerna”.
Hon fördjupar sina tankar kring elevhälsa när hon beskriver: “ Sen får vi ju inte glömma, teamet är ju viktigt, där har vi många kompetenser”.*

7.3 Specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till elever med problematisk frånvaro och deras föräldrar

I intervjuerna med informanterna framkommer vikten av goda relationer och ett gott samarbete med vårdnadshavare eller andra nära anhöriga till elever med problematisk frånvaro. Eva framhåller att den är jätteviktig. Eva förtydligar sitt perspektiv när hon förklarar att det i många fall finns en brist på förtroende för skolan genom dåliga erfarenheter av skola från anhöriga och att det är en viktig faktor för framgång att skolan finns där och stöttar dem:

Eva: *“Den är jätteviktig, på sätt och vis är den viktigare än samarbetet med eleven”.*

Peggy: *“Hur tänker du då”?*

Eva: *“Jag tänker att det många gånger handlar om föräldrar som kan ha dåliga erfarenheter av skola, eller som inte känner förtroende för skolan och då gäller det att finnas där och stötta dem”.*

På frågan “Hur samarbetar du med anhöriga till elever med problematisk frånvaro?” uttrycker Lisa att det är specialpedagogens roll att ha en dialog och god relation med anhöriga till elever med problematisk frånvaro.

“Där tycker jag det är viktigt att man har en dialog med dom. Så att de känner att det liksom, här finns någon som, de behöver känna att det finns någon som bryr sig. Sen kanske man kan, man är nyfiken på de och det de säger är viktigt”.

På samma fråga ger informanterna en bild av att det finns en vardag i rollen som specialpedagog med daglig kontakt via telefon, sms eller mail för att återkoppla, stödja och ha ett gott samarbete kring eleven. Sara beskriver:

“Daglig telefonkontakt med vissa, sms-kontakt, möter elever och vårdnadshavare hemma, möten på skolan. Många av föräldrarna har även andra externa kontakter så möten med dem. Samtal, massor av samtal om stort och smått. Många förtvivlade föräldrar som har många hemska känslor kring att deras barn inte går i skolan”.

Eva och Ylva uttrycker att det i många fall finns behov av att vara den som ser till att det drivs processer, att rätt personer bjuds in till möten och håller koll på när det ska vara möten och uppföljning samt förankrar med familjen kring vilka som ska komma på

mötet och varför de ska närvara. Ylva uttrycker sig som att hon blir lite av ett bollplank mellan skolan och hemmet:

”Det måste man göra mycket, där får man va lite bollplank ibland mellan skolan och anhöriga. Mycket och se till att nu måste vi kalla till möte. Dra lite i trådarna”.

Vikten av att utreda varför eleven har en problematisk frånvaro är en dimension av arbetet i relation till elever som informanterna lyfter så att skolan kan sätta in rätt insatser och eventuellt ta kontakt med andra myndigheter såsom socialtjänsten om behov finns. Informanterna berättar att de använder någon form av kartläggningsmaterial som de skapat inom elevhälsan och att det är specialpedagogen eller specialläraren på skolan som gör kartläggningen tillsammans med eleven. Det är olika hur de gör utifrån vilken elev det rör sig om. Någon svarar att det är kuratorn som gör en utredning och att skolsköterskan har en viktig roll. Ellen påpekar att det finns en tendens att övriga pedagoger inte tar med eleven i kartläggningen och att det blir specialpedagogens roll att lyssna in eleven. Ellen berättar:

“Pedagoger eller lärare tror eller tycker men har inte pratat med eleven och det är jätteviktigt att detta kommer med även om det är känsligt och inte trampa någon på tårna. Det är svårt att hitta en balans”.

Det är en övervägande uppfattning hos samtliga informanter att det är ett komplext problem och att i rollen som specialpedagog ser det “specialpedagogiska stödet” väldigt olika ut beroende på elev, arbetsuppgift och vilken kompetens som finns på enheten. Det finns även en brist på kännedom om hur kartläggning går till hos flera av informanterna.

Samtliga informanter lyfter relationer till elev och föräldrar som viktiga dimensioner i arbetet med elever med problematisk frånvaro. Att elevens röst bli hörd och att eleven får berätta vad svårigheten beror på är en del i detta anser de informanter som arbetar ute på skolenheter. I rollen som specialpedagog menar informanterna att de samarbetar med pedagoger i och med delgivning av kartläggning till berörda att de, till alla berörda, betonar vikten av goda relationer med elev och vårdnadshavare för ett framgångsrikt arbete.

Framgångsfaktorerna i arbetet med elever med problematisk frånvaro beskriver informanterna är allt ifrån tidig upptäckt till att byta skola. Dialogen med föräldrar, hemundervisning, relationen med elever men också att ha krav på eleven lyfter någon som framgångsfaktorer. En informant beskriver placering i särskild undervisningsgrupp med en lugn miljö, korta uppgifter, konkret material och att själv kunna bocka av vad man gjort som elev som framgångsfaktorer. Ett par informanter lyfter föräldrarnas oförmåga som ett hinder i arbetet med elever med problematisk frånvaro. De får inte eleven till skolan av olika anledningar, skyddar eleven eller att det är eleven som styr. I Saras intervju beskriver hon det på följande sätt:

“Där föräldrar och vi inte delar samma bild, de slår ifrån sig och försöker gömma informationen. Inte ta till sig problemen. Eleverna blir skyddade. Hemmet är en ö och skolan en ö. Funkar det inte sinsemellan kan eleverna flyta emellan”.

Bristen på relationer med elev och föräldrar, för många inblandade och att ingen vill ta ansvar är andra hinder som informanterna uppmärksammar.

Informanterna betonar vikten av att utveckla lärmiljön så att den blir mer tillgänglig och att alla elever hittar sin plats i skolan. Informanterna upplever och har uppmärksammat att miljöer skiljer sig åt och att det finns ett behov av att skapa en god lärmiljö. På frågan om hur specialpedagogerna skulle vilja utveckla det främjande och förebyggande arbetet kring elever med problematisk frånvaro lyfter Ellen fram:

“En avskalad miljö med få intryck, varm och välkomnande miljö. Pedagoger behöver göra sina lektionsplaneringar mer tillgängliga för eleverna. Eleverna behöver bli mer delaktiga och kan se vad som gjorts och vad ska göras och behöver inte känna oro över att komma tillbaka till skolan och känna att man inte vet eller har missat”.

Ett par informanter nämner inte den specifika miljön runt eleverna utan samtalar mer kring organisationen inom elevhälsan och ansvarsfördelning utifrån sin kompetens i arbetet med eleven.

När det kommer till frågan om samarbete beskriver informanterna att det finns samarbete kring de berörda eleverna genom specialläraren och i viss mån genom kontakt med pedagoger som finns knutna till den särskild undervisningsgruppen. I allt arbete med elever betonar informanter att relation, tillit och bemötande är grunden för att det överhuvudtaget ska vara något samarbete med elever med problematisk frånvaro. Maja beskriver vikten av relationer:

“Relationer, mentorerna behöver ha en god relation med eleven och vi i skolan behöver ha en god relation med föräldrarna. Jag tror inte alltid man inser vikten av goda relationer. Det får vi stöta och blöta”.

Beskrivningar av hur berörd personal ser eleven och bekräftar hen när den är i skolan, att de tillsammans med eleven skapar planer på en hanterbar skolsituation, följer upp och utvecklar eller förändrar planen visar att det finns ett brett spektrum på hur de samarbetar med elever och vårdnadshavare. Samarbetet varierar även över tid beroende på hur elevens frånvarosituation ser ut, ibland intensifieras det och ibland kan det ske mer sporadiskt och under andra former.

8 Analys

I kommande avsnitt analyseras resultaten utifrån studiens syfte, frågeställningar, tidigare forskning och studiens teorier, socialkonstruktivism och Goffmans teori om roller. I analysen har vi valt ut teman och fenomen med fokus på konstruktion av yrkesrollen från specialpedagogernas berättelser.

8.1 Konstruktion av specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro.

Beroende av på vilken nivå specialpedagogerna arbetar, övergripande eller riktat mot en skolenhet, framställs specialpedagogens praktiska arbete med elever med problematisk frånvaro på olika sätt. Det är skillnad i det praktiska arbetet beroende på om man arbetar i direktkontakt och nära eleven eller arbetar mer övergripande och har liten kontakt med eleven. Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) har i sin studie också konstaterat att

det praktiska arbetet ser olika ut för specialpedagogerna beroende av var i organisationen de befinner sig. De specialpedagoger i vår studie som arbetar mer övergripande berättar om hur arbetet går till utifrån vad de hört och utifrån detta konstruerar de en egen bild vilket tyder på att de inte har ett helhetsperspektiv på den komplexa situationen eleven befinner sig i. Gergen (2003) menar att människan bildar sin verklighet genom mentala processer och medvetande utifrån relation och interaktion.

I Lindqvist m. fl. (2011) studie beskrivs att specialpedagogens egen syn på sin yrkesroll inte handlar om att arbeta individuellt med elever i någon stor utsträckning. I intervjuerna framkommer att specialpedagogerna har en uppfattning om att det främst är klassläraren eller mentorn som ska finnas nära i arbetet kring elever med problematisk frånvaro. Dock berättar flera av aktörerna att de finns med i arbetet kring eleverna som stöd för klassläraren eller mentorn med samtal med eleven, kartläggning, pedagogisk utredning och handledning av personal vilket är i linje med Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) studie. Specialpedagogerna som arbetar övergripande betonar att de inte träffar några av dessa elever, deras roll är en annan, de finns med utifrån specialpedagogiskt stöd, observationer av lärmiljö, EHT eller handledning. Dessa arbetsuppgifter stämmer ganska väl med de arbetsuppgifter som framkom i Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) studie.

Specialpedagogerna har olika bilder av vad som är problematisk frånvaro. Aktörerna konstaterar vidare att det finns olika grader av frånvaro samt att det kan se ut på olika sätt för olika elever vilket också flera tidigare studier visar på (Carroll 2015; Finning m. fl. 2018). Goffman (2014) beskriver hur en individ i ett socialt sammanhang förtydligar sitt budskap genom ickeverbal kommunikation såsom gester. De specialpedagoger som arbetar övergripande framställer, genom kroppsspråket, en osäkerhet kring vad problematisk frånvaro innebär då de suckar, rycker på axlarna och uttrycker att de inte kommer i kontakt med de elever som vi berör i vår studie. Gergen (2003) beskriver hur verkligheten kommer till genom att den formas av relationer och sociala konstruktioner och de individer som upprätthåller dem. Om ingen i det övergripande teamet diskuterar eller berör elever med problematisk frånvaro så blir det inte centralt i deras yrkesroll.

Spencer (2009) beskriver att det är viktigt att pedagoger tillgodoser elevers behov av särskilt stöd för att eleven ska vara i skolan. När vi bad aktörerna beskriva hur kartläggningen av elever med problematisk frånvaro genomförs samt vilket kartläggningsmaterial som används var det flera specialpedagoger som inte visste hur kartläggningen kring elever med problematisk frånvaro går till. Strand och Granlund (2014) skriver i sin studie att dokumentationen kring elever med problematisk frånvaro är väsentlig för att skolan ska kunna sätta in rätt stöd och gynna närvaro. Specialpedagogerna framställer samverkan med eleven som en del i kartläggningsarbetet. Basic (2018) skriver att samverkan är beroende av att de berörda tillsammans konstruerar en gemensam plattform. Aktörer i studien betonar vikten av samverkan men lyfter upp att det ibland är svårt på grund av att kommunikation och relation inte fungerar mellan de som finns nära eleven. Bland annat finns en "anamism" där ingen vill ta ansvar. Philip och Soltis (2014) menar att relationer kan hindras genom att vi människor konstruerar vår verklighet utifrån den kulturella och sociala omgivning vi befinner oss i och språket, det vill säga hur vi uttrycker oss, är en del av detta.

8.2 Konstruktion av specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsa i relation till andra yrkeskategorier inom elevhälsan

Aktörer i studien framställer att rollen som specialpedagog är rådgivande och stödjande samtidigt som de uttrycker att området är komplicerat och att det är andra professioner (kurator och skolsköterska) som också arbetar nära eleverna med problematisk frånvaro. Något som dock uppmärksammas vid intervjuerna är att specialpedagogerna har en intention att hävda sin yrkesroll när de talar om att vara delaktiga i organisatoriska frågor kring elever med problematisk frånvaro. Detta är i linje med vad specialpedagogerna framhäver som en del av deras kunskapsbas i Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) studie. Men då de till viss del antar en tillbakadragen roll kan detta bero på den sociala och kulturella kontext de befinner sig i Philips och Soltis (2014). Även von Ahlefeld Nisser (2014) och Göransson, Lindqvist och Nilholm (2015) menar bland annat att specialpedagogens roll är att vara ett samtalsstöd till andra yrkesgrupper och att delta i samtal kring organisationsfrågor ur ett specialpedagogiskt perspektiv vilket till viss del stödjer det våra informanter lyfter som deras arbetsuppgifter.

I studien framkommer att olika mötesforum kring elevhälsa används för att diskutera och samverka kring hur organisationen kan stödja elevers utveckling och gynna elevers närvaro. Det finns dock en otydlighet om vad som ska göras, vem som ska göra vad och vem som har ansvar för vad i organisationen kring elever med problematisk frånvaro. Både Guvå och Hylander (2011) och Björk, Danielsson och Basic (2019) beskriver att samverkan inom multiprofessionella team i skolan är en framgångsfaktor men även att skolans organisation och struktur är en påverkansfaktor som kan påverka både i positiv och negativ riktning.

Basic (2012); Goffman (2002) talar om hur identitetsskapandet är förknippat med olika roller beroende på vilka aktörer som är inblandade. De specialpedagoger som arbetar på en skolenhet framställer att de i sin yrkesroll har "dubbla roller". Dels har de rollen utifrån sin kompetens i elevhälsan och att anta ett paraplyperspektiv, dels har de en roll ute i verksamheten i kontakten med andra pedagoger och elever vilket gör att yrkesrollen blir komplex och kan bli otydlig. Burr (2015) framhäver att det kan finnas sociala macrostrukturer, där språkets makt och materiella och sociala strukturer finns vilket kan hindra interaktionen i elevhälsan från att hitta styrka i varandras kompetenser. Samtidigt talar flera av specialpedagogerna om en övergripande plan på kommunnivå där de lyfter fram att elevhälsans roll har intensifierats. Planer har även tagits fram på den egna skolenheten av EHT, där det finns en tydlig struktur för att underlätta att identifiera och upptäcka elever med problematisk frånvaro vilket är i linje med Strand och Granlunds (2014) samt Guvå & Hylanders (2011) studier. Enligt Philips och Soltis (2014) är människan en social varelse och utifrån den sociala gruppen man lever i interagerar, kommunicerar och samarbetar man med övriga i gruppen för att lösa de uppgifter som man står inför. Men eftersom det enligt specialpedagogerna finns en otydlighet i uppdraget att arbeta med elever med problematisk frånvaro blir det inte lätt för gruppmedlemmarna att lösa uppgiften.

Arbetet skiljer sig åt mellan områden och uppdrag fast de har samma utbildning och arbetar inom samma förvaltning. De specialpedagoger som är anställda på en skola berättar att de arbetar mer nära eleverna medan de som är anställda på områdesnivå har en mer övergripande roll. En aktör uttrycker att hen ser sig som "spindeln i nätet" när det gäller arbetet med elever med problematisk frånvaro. Detta har också von Ahlefeld

Nisser (2014) konstaterat i sin studie är en av specialpedagogernas roller. I den rollen får specialpedagogen konstruera och rekonstruera sin yrkesroll utifrån varje elevärendes behov och den sociala kontext som finns just då. Burr (2015) betonar att sociala mikrostrukturer skapas i det dagliga mötet med andra och är den verklighet vi kan förhålla oss till. Vi kan inte framhålla att det finns en annan verklighet utanför den som vi känner till, vilket specialpedagogerna i studien återger när de uttrycker att arbetet kan se olika ut.

8.3 Konstruktion av specialpedagogens yrkesroll inom elevhälsan i relation till elever med problematisk frånvaro och deras föräldrar

I linje med Finning m. fl (2015) studie framställer specialpedagogerna att i allt arbete med elever är relation och tillit grunden för att det överhuvudtaget ska vara något samarbete med elever med problematisk frånvaro. Tre av aktörerna lyfter fram vikten av att elevens röst blir hörd och en av dessa understryker att det är specialpedagogens roll att lyssna in i eleven. Havik, Bru och Ertesvåg (2014) stödjer detta i sin studie där föräldrar för fram vikten av att eleven behöver vara delaktig. Relationer handlar om bemötande och kommunikation och Burr (2015) talar om de sociala mikrostrukturer som språket skapar i interaktion med andra, det som skapas i det dagliga mötet, vilket påverkar det bemötande och de relationer som specialpedagogerna konstaterar är så viktigt i arbetet med elever med problematisk frånvaro.

I linje med von Ahlefeld Nissers (2014) studie beskriver aktörerna att utveckling av lärmiljön för eleven ingår i yrkesrollen. Aktörerna i studien betonar vikten av en tillgänglig lärmiljö. Dock framkommer svårigheter i specialpedagogens arbete med att utveckla eller undanröja hinder i lärmiljön på grund av att det finns olika förväntningar på specialpedagogens arbete. De specialpedagoger som arbetar övergripande nämner inte den specifika lärmiljön runt eleven utan istället talar de om organisation och ansvarsfördelning inom elevhälsan. Även föräldrar lyfter lärmiljön som en viktig faktor för elevers närvaro i skolan Havik, Bru och Ertesvåg (2014).

Aktörerna i studien lyfter föräldrarnas oförmåga att ta sitt barn till skolan som ett hinder i arbetet med elever med problematisk frånvaro vilket sammanfaller med Gren-Landell m. fl. (2015) studie. Bristen på dialog och relation med föräldrar, för många inblandade och att ingen vill ta ansvar är andra hinder som specialpedagogerna tar upp. Havik, Bru och Ertesvåg (2014) konstaterar också att ingen reagerar förrän eleven helt skolvägrar. Specialpedagogerna tar på sig rollen av att vara den som stöttar föräldrarna. På så sätt definierar de situationen och handlar utifrån en roll som skapas utifrån situationens behov (Goffman 2014).

Specialpedagogerna lyfter fram vikten av samarbete med föräldrar och elever där specialpedagogen blir ett bollplank mellan skola och hem. En aktör beskriver dock att det i vissa fall finns en brist på förtroende mellan skola och hem vilket påverkar dialog och samverkan. Mellanpersonliga allianskonstellationer spelar en viktig roll i samverkansarbete (Basic 2018). Två av specialpedagogerna har ingen kontakt med anhöriga till elever med problematisk frånvaro, vilket Kearney och Bensahebs (2006) forskning menar har negativ inverkan då samverkan med bland annat föräldrar ses som en framgångsfaktor.

9 Diskussion

9.1 Metoddiskussion

Syftet med vår intervjustudie är att analysera specialpedagogers konstruktioner beträffande det praktiska arbetet och yrkesrollen inom elevhälsan relaterat till elever med problematisk frånvaro. Vi valde att använda oss av kvalitativa intervjuer med en semistrukturerad intervjuguide för att skildra specialpedagogernas beskrivningar och för att det är tidssparande och som forskare erhåller man ett brett underlag (Ahrne & Eriksson-Zetterqvist 2015).

Vårt mål var att intervjua specialpedagoger som riktade sig mot elever i årskurs 4-9 men då vi inte fick ihop det antal vi behövde valde vi även att ta med de specialpedagoger som arbetar mer övergripande i organisationen. Detta har troligtvis påverkat resultatet och bidrog inte i större utsträckning till att skapa underlag för analys utifrån våra frågeställningar. De specialpedagoger som arbetar övergripande har svarat ”ingen aning” på flera frågor trots att de fick ut intervjufrågorna i förväg. Intressant att fundera över är om specialpedagogerna själva reflekterar över att de inte kunde svara på flera av frågorna. Vi är även medvetna om att resultatet kunde sett annorlunda ut om vi hade intervjuat fler specialpedagoger som arbetar direkt mot elever i skolan och inte på en övergripande nivå. Å andra sidan blev skillnader i yrkesrollen hos specialpedagogerna synliga vilket inte skett om informanternas uppdrag varit mer homogena. Vi tror att tidsaspekten spelar en roll i att det var ett begränsat antal specialpedagoger som svarade på vår förfrågan att delta. Under april och maj är det en hektisk tid då resultatuppföljningar och överlämningar tar en stor del av arbetstiden för specialpedagoger.

Våra intervjufrågor formulerade vi utifrån vårt syfte och våra frågeställningar. Vi kan konstatera i efterhand att det hade varit bra om vi hade gjort en pilotstudie för att testa om frågorna svarade mot studiens syfte och frågeställningar samt för att pröva om studien undersöker det den avser att undersöka. En pilotstudie hade även kunnat vara gynnsam för att göra oss medvetna om hur vi kunde ställt följdfrågor utan att bidra eller gör tolkningar utifrån vår förförståelse från vår egen erfarenhet att arbeta inom skolsammanhang.

På grund av tidsbrist delade vi upp intervjuerna mellan varandra då tiden inte räckte till att vara med båda två vid varje intervju. Detta kan ha påverkat resultatet då trovärdigheten hade ökat om vi hade närvarat båda två eftersom vi då hade lyssnat båda två och senare hade haft möjlighet att jämföra och diskutera våra förklaringar och tolkningar av informanternas berättelser. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) är det viktigt att ställa klagörande frågor under intervjun. När vi lyssnat på inspelningarna har vi upptäckt att vi ställt olika följdfrågor och också olika antal fördjupande frågor vilket bidragit till att skapa variation i studiens empiriska material som kännetecknar kvalitativa studier (Ahrne & Eriksson-Zetterqvist 2015). Då våra följdfrågor har utgått ifrån deltagarnas svar kan detta ha påverkat i vilken riktning svaren utvecklats.

För att få ett mer utförligt och varierat material hade vi kunnat göra fler intervjuer. Eftersom vi ville att specialpedagogerna skulle vara förberedda inför intervjun och efter önskemål från informanterna skickade vi ut frågorna innan vi träffade informanterna personligen. Detta ledde förhoppningsvis till mer utförligare berättelser men vi upptäckte ändå under flera av intervjuerna att informanterna var osäkra på vad vi

menade med frågan vilket återigen talar för att vi skulle gjort en pilotstudie för att dels förtydliga men också, kanske, ändrat ordningen på frågorna i olika teman.

Vår studie handlar om specialpedagogens roll i arbetet med elever med problematisk frånvaro. Dock upptäckte vi under arbetets gång att flera andra yrkesroller såsom skolsköterska och kurator är inblandade i arbetet med elever med problematisk frånvaro. Vi kan konstatera i efterhand att vi nog hade fått en tydligare bild av hur arbetet med dessa elever sker ute på skolorna om vi valt att intervjua även andra yrkeskategorier inom elevhälsan.

9.2 Resultatdiskussion

I kommande avsnitt kommer vi diskutera delar av det resultat vi kommit fram till och specialpedagogiska konsekvenser.

Analysen av vår studie visar att specialpedagogernas arbetsuppgifter skiljer sig åt beroende av var i organisationen de är anställda och frågan är om hela deras kompetens och förmågor används utifrån examensordningen för specialpedagoger (SFS 2007:638). I vår studie framkommer att specialpedagogerna inte är en självklar del i arbetet med elever med problematisk frånvaro, vilket de själva anser att de borde vara. Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag (SFS 2010:800) och ska tillgodose alla elevers behov av särskilt stöd. Dock har skolan en tendens att fokusera på kunskapsuppdraget enligt Skolinspektionen (2016). Vår tolkning av ovanstående och utifrån vår analys, är att elevhälsan och då främst specialpedagogiskt stöd används i större utsträckning vid läs- och skrivsvårigheter än när en elev är frånvarande. Är detta även orsaken till att specialpedagogerna som arbetar mer övergripande har låg kännedom om elever med problematisk frånvaro?

Aspekter som framkommit i analysen är att det finns en otydlighet kring de olika yrkesrollernas uppdrag inom elevhälsan när det gäller elever med problematisk frånvaro. Det verkar som om diskussioner och analyser på arbetsplatsen inte är tillräckligt djupa för att de olika kompetenserna ska bidra till ett vidgat perspektiv och en helhet, vilket kan medföra att elevens behov av stöd inte synliggörs. Hjärne och Säljö (2013) menar att det spelar roll hur elevhälsan pratar om, tolkar och sätter ramar för vad som är normalt. Detta kan leda till att elevens problem fokuseras till individen istället för till omkringliggande faktorer som miljön i skolan eller hemmet. Även Partanen (2012) belyser vikten av att professionerna inom elevhälsan samarbetar och att det inte sker någon rollbevakning.

Persson (2019) hävdar att specialpedagogen tillsammans med rektor ska vara en garant för att skolan ska vara till för alla. Samtliga specialpedagoger uttrycker att de är eller bör vara en del av arbetet med elever med problematisk frånvaro. Intressant är dock att flera av de specialpedagoger som vi intervjuat inte är engagerade i detta arbete. Detta kan bero på att specialpedagogerna som yrkesgrupp har svårt att hävda sin yrkesroll då det i skollagen inte finns framskrivet vilken yrkesgrupp som specifikt har rätt att utöva specialpedagogiskt stöd (Göransson m fl. 2015).

Jakobsson och Lundgren (2013) lyfter vikten av tydliga yrkesroller och tillit till varandras kompetens för att nå framgång i samverkansarbete. Analysen i vår studie visar att det ibland är svårt att få till ett samarbete med övriga pedagoger då

kommunikationen inte alltid fungerar och det finns en tendens till att ingen vill ta ansvar. Frågan vi ställer oss är om detta har att göra med vilket perspektiv på eleven pedagogerna antar, kategoriskt eller relationellt. Ahlberg (2013) skriver att alla lärare har ansvar för det specialpedagogiska perspektivet. Persson (2013) lyfter fram vikten av ett relationellt perspektiv och en samverkan där alla är ansvariga för elevens skolsituation. Vi menar att brister i en gemensam elevsyn kan vara en anledning till att samverkan kring specialpedagogiskt stöd mellan olika aktörer inom skolan är svår att få till. Vi funderar vidare på hur skolans organisation och kompetensutvecklingsinsatser kring specialpedagogisk kunskap är utformad.

Analysen visar vidare att när det kommer till samverkan med föräldrar och elever uttrycker specialpedagogerna att de blir ett bollplank mellan hem och skola. De får rollen som samverkanskoordinator ”spindeln i nätet”. Det som vidare framkommer tydligt i analysen är vikten av goda relationer och dialoger med elev och föräldrar. Ekstrand (2015) menar att goda relationer och ett gott bemötande av vuxna i skolan är en framgångsfaktor vilket överensstämmer med de slutsatser vi har dragit utifrån specialpedagogernas beskrivningar. Något att ha i åtanke är dock att ickefungerande relationer mellan elev och vuxna i skolan kan vara en orsak till frånvaro (Gren-Landell 2018). Jakobsson och Lundgren (2013) lyfter att samverkan och samarbete skapar förutsättningar för en gemensam bild av elevens skolsituation som på sikt gynnar närvaron för eleven vilket även Jakobsson och Nilsson (2011) beskriver.

I studien framkommer att specialpedagogerna beskriver föräldrars svårigheter i att få barnen till skolan. Friberg m. fl. (2015) nämner familjerelaterade faktorer som en orsak till att föräldrar inte får barnen till skolan. Konstenius och Schillaci (2010) och Friberg m. fl. (2015) lyfter vikten av att föräldrar förbereds för olika situationer som kan uppstå och får det stöd de behöver. På grund av vårt material och vår analys ställer vi oss frågan om föräldrarna får tillräckligt stöd i hemsituationen eller om skolan ställer för höga krav på föräldrarna. Sker samverkan enbart utifrån skolans perspektiv?

Specialpedagogerna i studien har svårt att definiera vad som är problematisk frånvaro vilket kan bero på att de inte klart definierat och pratat sig samman på skolan kring begreppet problematisk frånvaro. De som arbetar på en övergripande nivå verkar vara speciellt osäkra vilket syns på deras kroppsspråk. Att inte ha en tydlig definition, menar vi, påverkar arbetet med elever med problematisk frånvaro. Risken finns att eleverna faller mellan stolarna då personalen i skolan inte uppmärksammar exempelvis en elev som är frånvarande vid upprepade tillfällen eller har en längre frånvaro. Vad är vad? Flera olika begrepp har använts bakåt i tiden med grund utifrån bakomliggande faktorer till frånvaron (Bühler, Karlsson & Österholm 2018). Beroende av vilket begrepp som används läggs i vissa fall orsakerna till frånvaron hos eleven och inte i den miljö eleven vistas i (Konstenius & Schillaci 2010). Den definition av problematisk frånvaro som är framtagen i regeringens utredning (SOU 2016:94) tar ett helhetsperspektiv enligt oss och att utgå från denna definition främjar närvaro och gynnar elevens utveckling.

Skollagen (SFS 2010:800) är tydlig med att en elevs frånvaro ska utredas om det inte är obehövligt. Runström-Nilsson (2017) och Asp-Onsjö (2008) framhäver vikten av att systematiskt söka information och följa upp elevs frånvaro. För att tydliggöra arbetet med elever med problematisk frånvaro har det på kommunnivå, enligt specialpedagogerna, tagits fram en plan där det finns en tydlig struktur för att identifiera och

upptäcka elever med problematisk frånvaro. Dock tolkar vi det som att denna plan inte används fullt ut och frågan vi ställer oss är om den inte är implementerad och känd av alla. Om den användes i sin helhet, skulle den gynna elever med problematisk frånvaro och förstärka elevhälsans yrkesroller och dess olika uppdrag?

9.3 Specialpedagogiska implikationer/konsekvenser

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) ingår specialpedagogiska insatser i elevhälsan och genom det multiprofessionella teamet ska elevhälsan bidra till att minska skolmisslyckanden och genom sina kompetenser göra skillnad för elever i svårigheter (Hjörne & Säljö 2013). Det är oftast en komplex situation kring elever med problematisk frånvaro. Faktorer som påverkar kan vara individuella, familjerelaterade och skolrelaterade (Friberg m. fl. 2015). Ur ett specialpedagogiskt perspektiv visar aktörerna i studien att i flera fall spelar de skolrelaterade faktorerna en avgörande roll för om en elev kommer till skolan eller inte. Att skapa en tillgänglig lärmiljö med tydliga mål och med stöd för elever med problematisk frånvaro är en stor del av det praktiska arbetet för de specialpedagoger i studien som arbetar nära elever. För att anta ett relationellt perspektiv i större utsträckning finns ett stort värde av att möta elever i sin naturliga miljö. I yrkesrollen som specialpedagog ingår att arbeta för att utveckla kvaliteten i det inre arbetet så att en så god lärandemiljö som möjligt kan erbjudas alla elever. Specialpedagogernas skiftande svar kring hur de praktiskt arbetar med elever med problematisk frånvaro speglar behovet av specialpedagogens kompetens i nära samverkan med elev, pedagoger och vårdnadshavare. Detta bidrar till att utveckla lärmiljön och göra den mer tillgänglig (Persson 2019). Kartläggningens roll för att hitta orsaker till och faktorer som påverkar elevens möjligheter att komma till skolan saknar i flera fall djup och elevens egen delaktighet vilket specialpedagogerna menar beror på brist på kartläggnings struktur och samverkan mellan olika kompetenser.

10 Slutsats

När vi tittar på den verklighet som specialpedagogerna beskriver och jämför med de förväntningar på yrkesrollen som specialpedagogerna själva ger uttryck för finns en diskrepans. Även var i organisationen specialpedagogerna arbetar påverkar hur de ser på sitt uppdrag. Detta tyder på att det finns behov av ett tydliggörande i lagtext m.m. kring specialpedagogens yrkesroll. Eftersom det inte finns någon arbetsbeskrivning kring vad som ingår i specialpedagogens arbete leder detta till att hela den kompetens som en utbildad specialpedagog har inte kommer skolorna och eleverna till del. När det handlar om elever med problematisk frånvaro ser vi att den specialpedagogiska kompetensen behöver finnas nära i både lärmiljön och i relation till eleven vilket specialpedagogerna i vår studie ger uttryck för.

11 Referenser

- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik-att bygga broar*. Stockholm: Liber.
- Ahrne, G. & Eriksson-Zetterquist, U. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB ss. 34-54.
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsobjekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber. ss.17-31.
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber. ss. 8-15.
- Asp-Onsjö, L. (2008). *Åtgärdsprogram i praktiken: att arbeta med elevdokumentation i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Basic, G. (2012). *Samverkan blir kamp: en sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården*. Diss. Lund : Lunds universitet.
- Basic, G. (2018). Successful Collaboration in Social Care Practice: Beneficial Success Points of Interest for the Young Person in Swedish Juvenile Care. *Journal of Comparative Social Work*, 13(2): 56-77. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1259129/FULLTEXT01.pdf>
Hämtad 2019-09-26
- Björk, K., Danielsson, E. & Basic, G. (2019). Collaboration and identity work: A linguistic discourse analysis of immigrant students' presentations concerning different teachers' roles in a school context. *Review of education, Pedagogy, and Cultural Studies*. ss. 1-22.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10714413.2019.1623649?needAccess=true>
Hämtad 2019-09-26
- Björndal, C. R.P. (2005). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber.
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. London: Routledge.
- Bühler, M., Karlsson, A. & Österholm, T. (2018). *Lågaffektivt bemötande och problematisk skolfrånvaro*. Lund: Studentlitteratur.
- Carroll, H.C.M. (2015). Pupil absenteeism and the educational psychologist, *Educational Studies*. 41(1-2), 47-61.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Ek, H. (2018). Psykiatiseringen av skolkaren. BUP och det institutionella omhändertagandet av ungdomar som inte går till skolan. Avhandling: Umeå universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1244912/FULLTEXT01.pdf>
hämtad 2019-05-13

- Ekstrand, B. (2015). What it takes to keep children in school: a research review. *Educational Review*, 67(4), 459-482. <https://www.tandfonline.com.proxy.lnu.se/doi/pdf/10.1080/00131911.2015.1008406?needAccess=true> hämtad 2019-05-13
- Fangen, K. & Sellerberg, A. (red.) (2011). *Många möjliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Farrell, M. (2014). *Looking into special education, A synthesis of key themes and concepts*. New York: Routledge.
- Finning, K., Harvey, K., Moore D., Ford, T., Davis, B., & Waite, P. (2018). Secondary school educational practitioners experiences of school attendance problems and interventions to address them: a qualitative study. *Emotional and Behavioural Difficulties*. vol 23, nr 2 ss. 213-225. <https://www.tandfonline.com.proxy.lnu.se/doi/full/10.1080/13632752.2017.1414442?scroll=top&needAccess=true> hämtad 2019-06-10
- Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. (red.) (2015). *Hemmasittare och vägen tillbaka: (insatser vid långvarig skolfrånvaro)*. Ingarö: Columbus.
- Gergen, K. J. (2003). *An invitation to social construction*. London: Sage Publications.
- Gladh, M. & Sjödin, K. (2018). *Saknad i skolan. En vägledning för lärare. Att arbeta tvärprofessionellt med hemmasittare*. Stockholm: Gothia Fortbildning AB.
- Goffman, E. (2014). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Green Landell, M. (2018). *Främja närvaro. Att förebygga frånvaro i skolan*. Stockholm. Natur & Kultur.
- Gren-Landell, M., Ekerfelt Allvin, C., Bradley, M., Andersson, M. & Andersson. G. (2015). Teachers' views on risk factors for problematic school absenteeism in Swedish primary school students. *Educational Psychology in Practice*, v31 n4 ss.412-423. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02667363.2015.1086726?needAccess=true> hämtad 2019-09-07
- Guvå, G. & Hylander, I. (2011) Diverse perspectives on pupil health among professionals in schoolbased multi-professional teams. *School Psychology International* 33(2), pp 135–150. <https://journals-sagepub.com.proxy.lnu.se/doi/full/10.1177/0143034311415900> hämtad 2019-08-15
- Göransson, K., Lindqvist, G., Klang, N., Magnusson, G. & Nilholm, C. (2015). *Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning. En enkätstudie*. Forskningsrapport. Karlstad universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:784444/FULLTEXT01.pdf> hämtad 2019-04-13
- Göransson, K., Lindqvist, G. & Nilholm, C. (2015). Voices of special educators in Sweden: a total population study. *Educational Research*. Vol 57. No. 3. ss. 287-304. <https://www.tandfonline-com.proxy.lnu.se/doi/full/10.1080/00131881.2015.1056642> hämtad 2019-05-13

Havik, T., Bru, E. & Ertesvåg, S. K. (2014). Parental perspectives of the role of school factors in school refusal. *Journal Emotional and Behavioural Difficulties* Volume 19, 2014 - Issue 2. <https://www.tandfonline.com.proxy.lnu.se/doi/full/10.1080/13632752.2013.816199?src=recsys> hämtad 2019-09-07

Hjörne, E. & Säljö, R. (2013). *Att platsa i en skola för alla: elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Högskoleverket. (2012). *Behovet av en särskild specialpedagogexamen och specialpedagogisk kompetens i den svenska skolan*. Rapport 2012:11: Stockholm: Högskoleverket. <https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e2b95/1487841883074/1211R-specialpedagogexamen-svenska-skolan.pdf> hämtad 2019-06-10

Jakobsson, I. & Lundgren, M. (2013). *Samverkan kring barn och unga i behov av särskilt stöd: viktigare än diagnos*. Stockholm: Natur & kultur.

Jakobsson, I. & Nilsson, I. (2011). *Specialpedagogik och funktionshinder*. Stockholm: Natur & kultur.

Kearney C. A & Bensaheb A. (2006). School Absenteeism and School Refusal Behavior: A Review and Suggestions for School-Based Health Professionals. *Journal of School health* 2006;76(1):3-7 <https://onlinelibrary-wiley-com.proxy.lnu.se/doi/epdf/10.1111/j.1746-1561.2006.00060.x> hämtad 2019-06-10

Konstenius, V. & Schillaci, M. (2010). *Skolfrånvaro: KBT-baserat kartläggnings- och åtgärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, G., Nilholm, C., Ahlmqvist, L. & Wetso, G-M. (2011). Different agendas? The views of different occupational groups on special needs education. *European Journal of Special Needs Education*. 26:2 ss. 143-157. <https://www.tandfonline.com.proxy.lnu.se/doi/pdf/10.1080/08856257.2011.563604?needAccess=true> hämtad 2019-06-10

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr 11 (2019). Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet> hämtad 2019-04-22

Möllås, G., Gustafson, K., Klang, N. & Göransson, K. (2017). *Specialpedagogers/speciallärares arbete i den dagliga skolpraktiken. En analys av sex fallstudier*. Forskningsrapport. Karlstad universitet. <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1143353/FULLTEXT01.pdf> hämtad 2019-06-10

Partanen, P. (2012). *Att utveckla elevhälsa*. 1. uppl. Östersund: Skolutvecklarna Sverige.

- Persson, B. (2013). *Elevvers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Persson, B. (2019). *Elevvers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Phillips, D. C. & Soltis, Jonas F. (2014). *Perspektiv på lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Runström-Nilsson, P. (2017). *Elevhälsa, samverka, förebygga, bygga*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- SFS 2007:638. *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolinspektionen (2016). *Omfattande frånvaro. En granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro*. Kvalitetsgranskning. Dnr: 40-2015:2855.
https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2016/omfattande-franvaro/omfattande_franvaro_kvalitativ_rapport.pdf hämtad 2019-05-22
- Socialstyrelsen (2016) *Vägledning för elevhälsan*.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-11-4.pdf> hämtad 2019-04-16
- Spencer, A.M. (2009). School Attendance Patterns, Unmet Educational Needs, and Truancy. A Chronological Perspective. *Remedial and Special Education* Volume 30 Number 5 2009 309-319.
<https://journals-sagepub-com.proxy.lnu.se/doi/abs/10.1177/0741932508321017> hämtad 2019-06-15
- Statens offentliga utredningar. (2016). *Saknad! Uppmärksamma elevvers frånvaro och agera*. (SOU 2016:94). Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/contentassets/77af60bb1e264076b19e879d53d5b58a/saknad-uppmarksomma-elevvers-franvaro-och-agera-sou-201694.pdf> hämtad 2018-05-23
- Strand, A. & Granlund, M. (2014). The School Situation for Students with a High Level of Absenteeism in Compulsory School: Is There a Pattern in Documented Support? *Scandinavian Journal of Educational Research* Volym 58 2014 Pages 551-569
<https://www.tandfonline-com.proxy.lnu.se/doi/full/10.1080/00313831.2013.773561> hämtad 2019-05-22
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*.
<https://www.vr.se/analys-och-uppdrag/vi-analyserar-och-utvarderar/alla-publikationer/publikationer/2017-08-29-god-forskningssed.html> hämtad 2019-06-15
- von Ahlefeldt Nisser, D. (2014). Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag – skilda föreställningar möts och möter en pedagogisk praktik. *Nordic Studies in Education*, 34(4): 246-264. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:723034/FULLTEXT01.pdf> hämtad 2019-05-22

Bilagor

Bilaga A Missivbrev

Missivbrev Växjö 2019-04-25

Vi är två studenter på Specialpedagogprogrammet (90hp på magisternivå) vid

Linnéuniversitetet i Växjö som ska göra ett självständigt arbete som en del av utbildningen.

Syftet med vår intervjustudie är att beskriva och analysera specialpedagogens praktiska arbete och yrkesroll inom elevhälsan relaterat till elever med problematisk frånvaro.

För att uppnå vårt syfte vill vi intervjua specialpedagoger för att få ta del av deras beskrivningar om arbetet kring elever med problematisk frånvaro. Vi tar därför kontakt med dig och ber dig medverka vid en intervju och på så sätt hjälpa oss vid insamlingen av studiens empiriska material. Intervjun tar ca en timme och kommer genomföras på den tid och plats som passar dig bäst. Intervjun kommer att spelas in och överförs från ljud till text för att sedan analyseras med fokus på studiens syfte, tidigare forskning om fenomenet och relevanta specialpedagogiska teorier.

Vi utgår i vår studie från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer och det innebär att ditt deltagande är frivilligt och att du under arbetets gång kan välja att avbryta deltagandet utan att uppge anledning. Dina svar i samband med intervjun kommer att behandlas konfidentiellt och obehöriga kan inte ta del av dina personuppgifter. Det empiriska material som framkommer vid intervjun kommer endast att användas i vårt självständiga arbete i skriftlig och muntlig redovisning vid vår examination.

Ditt deltagande är viktigt, dels för vår studie men även för att belysa vikten av specialpedagogisk kompetens inom elevhälsan vid arbetet med elever med problematisk frånvaro.

Vi hoppas att du har möjlighet att delta. Vänligen kontakta oss via mail för vidare information och bokning av en tid för intervju. Vi ser fram emot att höra från dig.

M v h

Peggy Emanuelsson, peggy.emmanuelsson@vaxjo.se

Malin Raab Obermayr, malin.raabobermayr@vaxjo.se

Handledare: Docent Goran Basic, Linnéuniversitetet Växjö, goran.basic@lnu.se

Bilaga B Intervjuguide

1. Berätta om din yrkesbakgrund. Hur länge har du arbetat som specialpedagog?
2. Hur många elever ingår i ditt ansvarsområde?
3. Hur många elever uppfattar du har en problematisk frånvaro inom ditt område?
4. Berätta om ditt praktiska arbete inom elevhälsan i arbetet med elever med problematisk frånvaro?
5. Beskriv din roll som specialpedagog inom elevhälsan i arbetet med elever med problematisk frånvaro?
6. Berätta vad du anser är en problematisk frånvaro?
7. Enligt tidigare forskning är tidig upptäckt av elever med problematisk frånvaro viktigt.
Hur arbetar du för att identifiera dessa elever?
8. Hur genomförs kartläggningen av elever med problematisk frånvaro på din arbetsplats?
-Vilket kartläggningsmaterial använder du?
9. Hur arbetar du som specialpedagog med elever med problematisk frånvaro?
-på individnivå
-på gruppnivå
-på organisationsnivå
10. Hur arbetar du med specialpedagogiskt stöd kring elever med problematisk frånvaro?
11. Vilka dimensioner anser du är viktiga i arbetet med elever med problematisk frånvaro?
12. Hur samarbetar du med andra pedagoger som finns nära elever med problematisk frånvaro?
13. Hur samarbetar du med elever med problematisk frånvaro?
14. Hur samarbetar du med anhöriga till elever med problematisk frånvaro?
15. Beskriv ett fall där samverkan varit framgångsrikt?
-vilka var framgångsfaktorerna?
16. Beskriv ett fall där samverkan inte varit framgångsrikt?
-vilka var hindren?
17. Vem anser du har huvudansvaret att reagera och uppmärksamma en elev med problematisk frånvaro?
18. Hur skulle du vilja utveckla det förebyggande och främjande arbetet kring elever med problematisk frånvaro för att öka närvaron?
19. Är det något mer du vill tillägga innan vi avslutar?